

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (Πάτρα)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος Εργασίας:

Εκπαιδευτικά ιδρύματα και Επιχειρηματικότητα.
Σύνδεση με την τοπική οικονομία.

Συγγραφείς

Καρβούνης Νικόλαος
Κοσμοπούλου Παναγιώτα

Επιβλέπων Καθηγητής

Επίκουρος Καθηγητής Δρ. Γατομάτης Παναγιώτης

Πάτρα, Σεπτέμβριος 2015

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια των σπουδών μας στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του Ανώτατου Τεχνολογικού Ιδρύματος Δυτικής Ελλάδας. Σκοπός της είναι η διερεύνηση της σχέσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την επιχειρηματικότητα και την τοπική οικονομία.

Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να εκφράσουμε τις θερμές μας ευχαριστίες στον επιβλέποντα Καθηγητή, Δρ Παναγιώτη Γατομάτη, ο οποίος παρείχε σε κάθε στάδιο εκπόνησης της εργασίας την επιστημονική του γνώση καθώς και τις πολύτιμες παρατηρήσεις του. Χωρίς τη βοήθεια και την κατανόηση που παρείχε, δεν θα είχαμε καταφέρει να συνεργαστούμε και να ολοκληρώσουμε την πτυχιακή μας εργασία.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε το οικογενειακό καθώς και το φιλικό μας περιβάλλον για την αμέριστη συμπαράστασή τους, σε όλους τους τομείς, για την υπομονή που επέδειξαν αλλά και για την εμπύχωση που μας χάρισαν.

Στις οικογένειές μας

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή.....	7
1.1 Γενικά.....	7
1.2 Δομή πτυχιακής εργασίας.....	8
Κεφάλαιο 2. Επιχειρηματικότητα.....	9
2.1 Ορισμός της επιχειρηματικότητας.....	9
2.2 Ο επιχειρηματίας.....	12
2.3 Η έννοια της επιχείρησης.....	16
2.4 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της επιχειρηματικότητας.....	21
2.5 Η διαδικασία του Επιχειρείν.....	22
Κεφάλαιο 3: Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και Επιχειρηματικότητα.....	25
3.1.1 Η μετάβαση από την εφεύρεση στην καινοτομία.....	27
3.1.2 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχημένη καινοτομία.....	27
3.1.3 Ο ρόλος της καινοτομίας στην επιχειρηματικότητα.....	28
3.1.4 Η διάχυση της καινοτομίας.....	29
3.2 Η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία στην Ανώτατη Εκπαίδευση.....	30
3.3 Η επιχειρηματική ευκαιρία.....	32
3.3.1 Η «δομή» της επιχειρηματικής ευκαιρίας.....	37
3.4 Επιχειρηματικοί Άγγελοι.....	38
3.4.1 Ορισμός.....	38
3.4.2 Χαρακτηριστικά Επιχειρηματικών Αγγέλων.....	39
3.4.3 Διαφορές «Επιχειρηματικών Αγγέλων» και επενδυτών επιχειρηματικών κεφαλαίων υψηλού κινδύνου.....	40
3.5 Συμπεράσματα.....	41
Κεφάλαιο 4: Θεσμός Επιστημονικού Πάρκου και Επιστημονικά Πάρκα Ευρώπης και Αμερικής.....	42
4.1 Εισαγωγή.....	42
4.2 Ο θεσμός των επιστημονικών/τεχνολογικών πάρκων.....	42
4.2.1 Ορισμός επιστημονικού/τεχνολογικού πάρκου.....	42
4.2.2 Σκοπός επιστημονικού/τεχνολογικού πάρκου.....	42
4.2.3 Υπηρεσίες.....	43
4.3 Τα επιστημονικά/τεχνολογικά πάρκα στο εξωτερικό.....	44
4.3.1 Σκοπός του επιστημονικού και ερευνητικού πάρκου στην Αμερική.....	46
4.3.2 Οικονομική Ενίσχυση Επιστημονικών Πάρκων στην Αμερική.....	46

4.3.3 Τα σημαντικότερα Ερευνητικά Πάρκα στην Αμερική έως το 2014.....	48
4.4 Η πορεία του Stanford University και Silicon Valley	50
4.4.1 Ιστορική Αναδρομή	50
4.4.2 Στόχος.....	52
4.4.3 Χρηματοδότηση.....	52
4.4.4 Επιπτώσεις της έρευνας του Stanford University στην κοινωνία.....	53
4.5 Συνεργασίες Πανεπιστημίων - Επιχειρήσεων (UNISPAR)	54
4.6 Διακυβέρνηση Επιστημονικών και Τεχνολογικών Πάρκων	54
4.7 Συμπεράσματα.....	55
Κεφάλαιο 5 : Επιστημονικά Πάρκα στην Ελλάδα - Μελέτη περίπτωσης:	
Επιστημονικό Πάρκο Πατρών.....	56
5.1 Εισαγωγή.....	57
5.2 Επιστημονικά Πάρκα στην Ελλάδα - Συνοπτική Επισκόπηση.....	57
5.2.1 Νομικό καθεστώς	57
5.2.2 Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης	57
5.2.3 Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Κρήτης.....	60
5.2.4 Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου	62
5.2.5 Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας	65
5.2.6 Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Αττικής "Λεύκιππος"	66
5.2.7 Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου	68
5.3 Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών	68
5.3.1 Δομή - Στόχοι.....	68
5.3.2 Υπηρεσίες - Παροχές	69
5.3.3 Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο Επιστημονικό Πάρκο Πατρών	69
5.3.4 Σχέση με την τοπική οικονομία	71
5.4 Σύνδεση / Σύγκριση Επιστημονικών Πάρκων Ελλάδας.....	72
5.4.1 Συνδετικός κρίκος Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων ..	72
5.5.2 Σύγκριση Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων	73
5.5.3 Συμπεράσματα Συγκριτικού Πίνακα Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων	74
5.6 Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών σήμερα.....	74
5.6.1 Τρέχουσα κατάσταση	74
5.6.2 Συμπεράσματα - Προτάσεις	75

Παράρτημα Α: Βιβλιογραφία.....	77
Παράρτημα Β: Νόμος 2741/1999, άρθρο23.....	82
Παράρτημα Γ: Καταστατικό σύστασης αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας "Ένωση Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων"	85

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η διερεύνηση της σχέσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την επιχειρηματικότητα και την τοπική οικονομία.

Αρχικά, για να εξετάσουμε αυτή την σχέση, αναλύουμε έννοιες όπως επιχειρηματικότητα, επιχειρηματίας, επιχείρηση και διαδικασία του επιχειρείν.

Στη συνέχεια, κάνουμε μία εκτενή αναφορά στην έννοια της καινοτομίας στα εκπαιδευτικά ιδρύματα καθώς και στην έννοια επιχειρηματική ευκαιρία. Η σύνδεση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την επιχειρηματικότητα είναι αδιαμφισβήτητη καθώς και πώς η έννοια καινοτομία μπορεί να επηρεάσει αυτή τη σύνδεση.

Από την άλλη, βασικός συνδετικός κρίκος των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την έννοια της επιχειρηματικότητας θα μπορούσαν να είναι τα κατά τόπους Επιστημονικά & Τεχνολογικά Πάρκα τα οποία αποτελούν φυτώρια νέων, τεχνολογικά καινοτόμων, επιχειρήσεων αλλά και πρεσβευτές της ακαδημαϊκής έρευνας. Οπότε, στη συνέχεια, αναλύουμε τον θεσμό των Επιστημονικών Πάρκων τόσο σε διεθνές όσο και σε ελληνικό επίπεδο και γίνεται μία προσπάθεια διερεύνησης του τρόπου λειτουργίας των Επιστημονικών Πάρκων στην Ελλάδα και δη στην Πάτρα.

Τέλος καταλήγουμε σε συμπεράσματα για τον θεσμό των Επιστημονικών Πάρκων στην Ελλάδα, για το πως το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών επιδρά στην τοπική οικονομία και γίνονται προτάσεις για βελτίωση της τρέχουσας κατάστασης.

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή

1.1 Γενικά

Οι ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές που υφίσταται η χώρα μας αλλά τα πολύ υψηλά ποσοστά της ανεργίας κάνουν πιο επιτακτική από ποτέ την ανάγκη επαναπροσδιορισμού του ρόλου των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Καθώς οι απόφοιτοί τους καλούνται να σταδιοδρομήσουν σε ένα περιβάλλον με αβέβαιο χαρακτήρα και μικρές προοπτικές απασχόλησης. Γίνεται πλέον σαφές τόσο ο προσανατολισμός της κοινωνίας όσο και της ελληνικής οικονομίας πρέπει να είναι στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων αυτοαπασχόλησης μέσω της ανάληψης καινοτόμων επιχειρηματικών δράσεων.

Η προώθηση της επιχειρηματικότητας συμβάλει σημαντικά στη διαμόρφωση συνθηκών οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Καθώς η επιχειρηματικότητα δημιουργεί και αναπτύσσει θέσεις απασχόλησης. Επιπλέον, η ανάπτυξη της μπορεί να προκαλέσει έμμεσα και άλλα θετικά αποτελέσματα, όπως την ανάπτυξη των απαιτούμενων γι' αυτήν δεξιοτήτων, την αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και συνεπώς την αναβάθμιση του πολιτισμού της κάθε χώρας.

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τα προγράμματα σπουδών έχουν την δυνατότητα προώθηση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, χωρίς αυτό να σημαίνει πως θα αποπροσανατολιστούν από το βασικό τους στόχο, που είναι η δημιουργία και η μετάδοση της γνώσης. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί διότι τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, διαθέτουν ένα ισχυρό συγκριτικό πλεονέκτημα για την προώθηση της επιχειρηματικότητας. Καθώς τα μεγάλη συσσωρευμένη εμπειρία που έχουν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στη διαχείριση πολυσύνθετων και πολύπλοκων γνώσεων και πληροφοριών, που είναι απαραίτητες στη λήψη αποφάσεων γενικά, δηλ. σε κάθε τομέα της ανθρώπινης δράσης. Με βάση τα παραπάνω, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να λειτουργήσουν ως εκκολαπτήρια της δημιουργικότητας του κάθε φοιτητή.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της σχέσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την επιχειρηματικότητα και το κατά πόσο η σχέση αυτή μπορεί να επηρεάσει την τοπική οικονομία. Επιπλέον στόχος μας είναι η μελέτη μιας περίπτωσης σύνδεσης εκπαιδευτικού ιδρύματος με την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία, και πιο συγκεκριμένα η μελέτη σύνδεσης του Πανεπιστημίου Πατρών με το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών.

1.2 Δομή πτυχιακής εργασίας

Στο κεφάλαιο 1 περιγράφεται ο σκοπός και η δομή της πτυχιακής αυτής εργασίας και γίνεται αναφορά στη σύνδεση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την επιχειρηματικότητα.

Στο κεφάλαιο 2 παρουσιάζεται ο όρος επιχειρηματικότητα και περιγράφεται η έννοια του επιχειρηματία. Επίσης, αναλύονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της επιχειρηματικότητας.

Στο κεφάλαιο 3 περιγράφονται οι έννοιες της καινοτομίας στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και της επιχειρηματικής ευκαιρίας. Επιπλέον αναφέρεται η σχέση της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα και οι επιχειρηματικοί άγγελοι.

Στο κεφάλαιο 4 γίνεται μια ιστορική αναδρομή στη δημιουργία των επιστημονικών πάρκων με έμφαση στα ΕΤΕΠ του εξωτερικού. Σκοπός του είναι η μελέτη της λειτουργίας και της στήριξης των επιστημονικών πάρκων στο εξωτερικό καθώς και οι οικονομικές τους επιπτώσεις στην κοινωνία.

Στο κεφάλαιο 5 αναλύονται τα Επιστημονικά Πάρκα της Ελλάδας και η μελέτη περίπτωσης του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών. Γίνεται μία σύγκριση των Επιστημονικών Πάρκων της χώρας μας, αναφέρονται οι τομείς δραστηριότητας τους και η σύνδεσή τους με την τοπική οικονομία. Τέλος καταλήγουμε σε συμπεράσματα και προτάσεις.

Κεφάλαιο 2. Επιχειρηματικότητα

2.1 Ορισμός της επιχειρηματικότητας

Η έννοια της επιχειρηματικότητας περιγράφει τη άριστη οργάνωση και τον συντονισμό των συντελεστών παραγωγής και των πρώτων υλών με σκοπό την παραγωγή αγαθών ή υπηρεσιών τα οποία είναι απόρροια σύλληψης ιδεών. Η δραστηριότητα αυτή μπορεί να επιφέρει κάποια προστιθέμενη αξία (π.χ. για την κοινωνία, την αγορά), με την αφιέρωση του απαραίτητου χρόνου, την καταβολή ανάλογης καινοτόμας επιχειρηματικής προσπάθειας, την ανάληψη των συνοδευτικών οικονομικών, ψυχολογικών και κοινωνικών κινδύνων και τη διαχείριση των αντίστοιχων εκροών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η ιδέα προκύπτει μέσω της αναγνώρισης και της διάθεσης για οικονομική εκμετάλλευση, κατά τρόπο παραγωγικό, ευκαιριών που αναδεικνύονται από μια κατάσταση ή συγκυρία. Εξάλλου, επιχειρηματικότητα είναι η προσπάθεια μετατροπής μιας πρωτοβουλίας σε αποτέλεσμα μέσω μιας επιχειρηματικής δραστηριότητας της οποίας η έκβαση του τελικού αποτελέσματος εμπεριέχει μεγάλο ποσοστό κινδύνου (επιχειρηματικό ρίσκο) ή ακόμα και την πιθανότητα αποτυχίας.^[1]

Η επιχειρηματικότητα περιλαμβάνει σαν βήματα την καινοτομία, την ηγεσία, τη διαχείριση και την ανάπτυξη της πρωτοβουλίας. Στην Ελλάδα θεωρείται από επιχειρηματικούς και οικονομικούς κύκλους αναγκαίο να γίνει μια προσπάθεια ένταξη της στην εκπαίδευση, με το σκεπτικό πως βοηθάει στην ανάπτυξη της παιδείας, της οικονομίας και της κοινωνίας. Υπάρχουν Οργανισμοί που προάγουν την επιχειρηματικότητα σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, όπως το JCI (Junior Chamber International), η JADE, η EUROPEN και άλλοι. Νέες μορφές επιχειρηματικότητας είναι η κοινωνική επιχειρηματικότητα, κ.α.^[2]

Όπως αναφέρεται από τον Wennekers at al. (2005), η επιχειρηματικότητα ως όρος, αποδίδεται στο γάλλο οικονομολόγο R.Cantillon (1730) ο οποίος ήταν ο πρώτος

¹ Κακαρούχα Π., 2008, «Εγχειρίδιο Επιχειρηματικότητας - για υποψήφιους και νέους επιχειρηματίες», Αθήνα

² Πηγή : Βικιπαίδεια

που αναγνώρισε τον καθοριστικό ρόλο της δραστηριότητας του επιχειρηματία στην ανάπτυξη και την πορεία της οικονομίας και τον όρισε ως το άτομο που προσπαθεί να εκμεταλλευθεί τη διαφορά τιμών ανάμεσα στην αγορά (με βέβαιη τιμή) και την πώληση των αγαθών με αβεβαιότητα.^[3] Για τον Say (1803), επίσης, ο επιχειρηματίας αποτελούσε βασικό πυρήνα της οικονομίας, καθώς και καταλύτη των οικονομικών αλλαγών και αναπτυξιακών μοντέλων.^[4]

Η επιχειρηματικότητα έχει, επίσης, αναπτυχθεί και από τους Stevenson και Jarillo (1990), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι: «Η επιχειρηματικότητα είναι μια διαδικασία με την οποία τα άτομα αναζητούν ευκαιρίες ανεξάρτητα από τους πόρους που ελέγχουν». Επιπλέον επεκτείνονται στην ανάλυση των ψυχολογικών χαρακτηριστικών γνωρισμάτων του ατόμου που θεωρείται επιχειρηματίας σύμφωνα με το «πως δρα».^[5]

Σύμφωνα και με τον Timmons (2007), η επιχειρηματικότητα αφορά τις ενέργειες που σκοπό έχουν την δημιουργία ή άδραξη μιας ευκαιρίας και η επιδίωξη εκμετάλλευσής της, ανεξάρτητα από το γεγονός της δυνατότητας ελέγχου, ή την ύπαρξη όλων των απαραίτητων μέσων για την εκτέλεσή της.^[6]

Από την σκοπιά των Hebert & Link (1989) ο επιχειρηματίας είναι το φυσικό πρόσωπο εκείνο του οποίου η δράση και η λήψη αποφάσεων έχουν καθοριστική επιρροή στην κατανομή, τον τύπο, τη χρήση των αγαθών, των πόρων, ή των επιχειρήσεων.^[7]

Ένας άλλος ορισμός επιχειρηματικότητας που μπορεί να αποδοθεί είναι αυτός του Παγκόσμιου Παρατηρητηρίου Επιχειρηματικότητας - Global Entrepreneurship

³ Wennekers, S., Thurik, R., van Stel, A. & Noorderhaven, N., 2005, «Uncertainty Wennekers, S., Thurik, R., van Stel, A. & Noorderhaven, N., 2005, «Uncertainty avoidance and the rate of business ownership across 22 OECD countries, 1976-2000», Institute for Development Strategies, ISSN 05-13)

⁴ Jean-Baptiste Say, 1803, «A Treatise on Political Economy».

⁵ Stevenson, H.H. and Jarillo, J.C., 1990, «A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management», Strategic Management Journal, 11, special issue, σελ 17-27

⁶ Timmons, J.A. & Spinelli, S., 2007, «New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century», McGraw-Hill, International Edition.

⁷ Hebert, R.F. & Link, A.N., 1989, «In search of the meaning of entrepreneurship», Small Business Economics, v.1. σελ. 39-49

Monitor (GEM). Ως επιχειρηματικότητα ορίζεται κάθε ενέργεια με σκοπό της δημιουργία νέας επιχείρησης ή νέου επιχειρηματικού βήματος, όπως είναι για παράδειγμα το ελεύθερο επάγγελμα, η υλοποίηση μια νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας, ή η εξέλιξη στην δραστηριοποίηση ήδη υπάρχουσας επιχείρησης, που πραγματοποιείται από έναν ιδιώτη, ή από επιχειρήσεις που ήδη λειτουργούν.^[8]

Σύμφωνα με ελληνική βιβλιογραφία (Μαγουλά, 2003), η επιχειρηματικότητα ορίζεται ως η ικανότητα της οργάνωσης, του προγραμματισμού και της υλοποίησης μιας ιδέας, με στόχο την προσφορά στην αγορά ένα προϊόντος ή μιας υπηρεσίας. Η δραστηριοποίηση αυτή πραγματοποιείται με τρόπο έξυπνο, πρωτότυπο και ανταγωνιστικό.^[9]

Οι Shane και Venkataraman (2000) (Σέιν & Βενκαταραμάν) πραγματοποιούν συσχέτισμό της επιχειρηματικότητας με τις επιχειρηματικές ευκαιρίες. Εστιάζουν, επίσης, στις ευκαιρίες, θέτοντας τρεις βασικές ερωτήσεις:

1. Γιατί, πότε και πώς κάνουν την εμφάνισή τους οι ευκαιρίες για τη υλοποίηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών;
2. Γιατί, πότε και πώς κάποιοι άνθρωποι, και όχι κάποιοι άλλοι, ανακαλύπτουν και αδράττουν τις ευκαιρίες αυτές;
3. Γιατί, πότε και πώς διαφορετικοί τρόποι δράσης επιλέγονται για την εκμετάλλευση επιχειρηματικών ευκαιριών;^[10]

Οι Braseal and Herbert (1999) (Μπράτζελ & Χέρμπερτ), στην προσπάθειά τους να ορίσουν έναν ορισμό επιχειρηματικότητας μέσω την σύμπτυξης όλων των ορισμών, πραγματοποιούν μια παρασταστική παρομοίωση της μελέτης της έννοιας με μία παλιά ιστορία για έξι τυφλούς Ινδιάνους που καταβάλουν προσπάθεια περιγραφής ενός ελέφαντας. Ο ένας τον περιγράφει ως τοίχο (το μέγεθος), ο άλλος λέει ένα δόρυ (ο χαυλιόδοντας), για τον τρίτο είναι ένα φίδι (η προβοσκίδα) κ.ο.κ.

⁸ Ιωαννίδης Σ., Πολίτης Τ., Τσακανίκας Α., 2005, «Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2004-2005», Αθήνα: IOBE

⁹ Μαγουλά, Θ., 2003, «Οικονομία – Επιχειρηματικότητα», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα

¹⁰ The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research, Scott Shane and S. Venkataraman, *The Academy of Management Review* (Jan. 2000)

Στην προκειμένη περίπτωση σκοπός μας είναι η εικόνα ολόκληρου του ελέφαντα. Οι Braseal και Herbert προτείνουν την υιοθέτηση ενός μοντέλου για την έννοια της επιχειρηματικότητας τέτοιο, ώστε να επικεντρώνεται στη μεταβολή, την επινοητικότητα, την καινοτομία και τους ανθρώπινους πόρους που είναι δημιουργοί των προαναφερθέντων στοιχείων, χωρίς να εξετάζουμε αν αυτό συμβαίνει σε μία κανούρια επιχείρηση ή σε έναν οργανισμό που έχει ήδη καθιερωθεί.^[11]

Από την παραπάνω εκτενή αναφορά στους διάφορους ορισμούς της επιχειρηματικότητας, αναντιλαμβανόμαστε πως ο όρος αυτός έχει ποικίλες εκφάνσεις και είναι αρκετά πολυσύνθετος, κάτι που δικαιολογεί και το γεγονός πως μέχρι τώρα δεν έχει γίνει κοινά αποδεκτός ένας και μόνο ορισμός. Η επιχειρηματικότητα αναφέρεται σε όλες εκείνες τις διαδικασίες από την ανακάλυψη ευκαιριών μέχρι την έναρξη νέων επιχειρήσεων καθώς και τις καινοτόμες δράσεις και πρωτοβουλίες σε ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις. Ο κάθε ένας από τους παραπάνω ορισμούς, λοιπόν, δεν έρχεται για να αντικαταστήσει τους προηγούμενους, αλλά για να τους συμπληρώσει και να τους επεκτείνει. Άλλωστε η επιχειρηματικότητα δεν είναι δυνατόν να κατακτηθεί μόνο μέσα από την κατάκτηση της τυπικής γνώσης. Οι απαραίτητες γνωστικές ικανότητες πρέπει να συνοδεύονται από έντονο προσωπικό κίνητρο και ενδιαφέρον.

2.2 Ο επιχειρηματίας

Ο άνθρωπος που κινητοποιεί όλους τους απαραίτητους πόρους και τους εκμεταλλεύεται παραγωγικά με σκοπό τη δημιουργία μίας επιχειρηματικής ευκαιρίας με κίνητρο την επίτευξη κέρδους ονομάζεται «Επιχειρηματίας». Η λέξη επιχειρηματίας αποτελεί δάνειο από τους Γάλλους το 15ο αιώνα, για να περιγράψει έναν στρατιωτικό διοικητή, ο οποίος οδηγεί τα στρατεύματά του στη μάχη. Ο Επιχειρηματίας «επιχειρεί» κάτι καινούργιο, χωρίς να είναι βέβαιος ότι θα επιτύχει τον στόχο του. Εξασφαλίζει τους παραγωγικούς συντελεστές σε μία δεδομένη τιμή και προσπαθεί να πουλήσει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παράγονται, χωρίς να είναι βέβαιος ότι θα το επιτύχει.

¹¹ Brazeal, D and Herbert, T., (1999), “The Genesis of Entrepreneurship”, Entrepreneurship Theory and Practice, Spring 1999 v23 i3 p29

Η έννοια «επιχειρηματίας» έχει ευρεία χρήση, με διαφορετικό περιεχόμενο ανάλογα με το πλαίσιο. Οι αρμοδιότητές τους και η συμβολή του έχει κατά καιρούς προσδιοριστεί με κριτήρια οικονομικής, κοινωνικής, αλλά και ψυχολογικής φύσεως. Ο επιχειρηματίας μπορεί να είναι το φυσικό πρόσωπο που ίδρυσε και έχει στην ιδιοκτησία του μια επιχείρηση. Επομένως είναι αυτός που χρηματοδοτεί και διαχειρίζεται όλους τους απαραίτητους διαθέσιμους πόρους. Η επιχειρηματική του δραστηριότητα μπορεί να διδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη και την πορεία της οικονομίας. Η οξυδέρκειά του και το επίπεδο των ικανοτήτων του είναι παράγοντες οι οποίοι θα συμβάλουν στην εύρεση επωφελών ευκαιριών συναλλαγής και επίτευξης κέρδους. Ο επιχειρηματίας χάρη στην ικανότητά του, την οξυδέρκειά του και την διορατικότητά του έχει την δυνατότητα διαμόρφωσης ευκαιριών ακόμα και σε περιόδους με οικονομική αβεβαιότητα. Άλλωστε είναι στη φύση του η ανάληψη επιχειρηματικού ρίσκου και αντιμετώπιση ισχυρών προκλήσεων ιδιαίτερα όταν το οικονομικό περιβάλλον έχει αβέβαιο και ασαφές χαρακτήρα.^[12]

Ο επιχειρηματίας είναι το άτομο που στηρίζεται στην υιοθέτηση κοινής πολιτικής επενδύσεων, σε πρωτοποριακές και καινοτόμες επιλογές που στόχο έχουν την θετική οικονομική πορεία της επιχείρησης. Η επενδυτική του ιδιότητα είναι αυτή που τον κάνει πάντα να μάχεται για την προστασία των δικαιωμάτων του, χωρίς όμως να λειτουργεί ανασταλτικά στην εξέλιξη ιδεών και καινοτομιών.(Schumpeter,1934, Penrose, 1963, Kirzner, 1979, κλπ.)^[13]

Σύμφωνα με τους Carter, Gartner, Shaver, & Gatewood (2003), τα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν τους τους επιχειρηματίες από τους «αυτοαπασχολούμενους» είναι έξι. «Αυτά είναι η καινοτομία και η διαρκής αναζήτηση ευκαιριών, η ανεξαρτησία και η ανάληψη κινδύνου, η αναγνώριση, η επιτυχία, οι ισχυρές

¹² Κακαρούχα Π., 2008, «Εγχειρίδιο Επιχειρηματικότητας - για υποψήφιους και νέους επιχειρηματίες», Αθήνα

¹³ Kirzner, I.M., 1979, «Perception, opportunity and profit», Chicago, University of Chicago Press. / Penrose, E.T., 1963, «The Theory of the Growth of the Firm», Oxford, Basil Blackwell. / Schumpeter, J., 1934, «The Theory of Economic Development», Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts

σχέσεις και η εμπειρία και τέλος, η αυτογνωσία». ^[14]

Ο πετυχημένος επιχειρηματίας έχει διορατικότητα και χρησιμοποιεί καινοτόμες ιδέες οι οποίες το κάνουν να υλοποιεί και να εξελίσσει τα αισθητήριά του καθώς επνδύει και δημιουργεί επιχειρήσεις. ^[15]

Ο McClelland (1961) υποστηρίζει, πως ο επιτυχημένος επιχειρηματίας διακρίνεται από πρωτοβουλία και θετική σκέψη, σωστό προσανατολισμός σε επιτεύγματα καθώς και δέσμευση έναντι των άλλων. ^[16]

Από την δική τους οπτική γωνία οι Meredith (1982), υποστηρίζουν και εκείνοι πέντε βασικά χαρακτηριστικά του επιτυχημένου επιχειρηματία. Θεωρούν πως ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας έχει αυτοπεποίθηση, είναι ευέλικτος, ρισκάρει, αναζητά την ανεξαρτησία και επιθυμεί έντονα την επιχειρηματική ανέλιξη. ^[17]

Ο επιχειρηματίας επενδύει σε μια πειραματική ή επιχειρήσεις αναλαμβάνοντας τους χρηματοοικονομικούς κινδύνους της επένδυσης. Αυτή είναι άλλωστε και η βασική του διαφορά από το φυσικό πρόσωπο που προσφέρει εργασία σε έναν εργοδότη. Οι επιχειρήσεις δεν είναι απαραίτητο να περιλαμβάνουν υπαλλήλους καθώς ο επιχειρηματίας μπορεί να αναλαμβάνει ατομικά έργα (σε βάση μερικής απασχόλησης) μέχρι και μεγάλα έργα τα οποία του τα αναθέτουν μεγαλύτερες επιχειρήσεις. ¹⁸

Ο αυτοαπασχολούμενος είναι ένας ακόμη όρος ο οποίος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον επιχειρηματία. Σύμφωνα με την Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat) υπάρχουν δύο διαφορετικοί τύποι επιχειρηματιών. Ο αυτοαπασχολούμενος ο οποίος δραστηριοποιείται μόνος του και δεν απασχολεί κανέναν και ο «εργοδότης» που απασχολεί τουλάχιστον έναν υπάλληλο ^[19]

Οι επιχειρηματίες αποτελούν μια ομάδα και από φυσικά πρόσωπα τα οποία προέρχονται από όλους τους επαγγελματικούς κλάδους. Ο όρος επιχειρηματίας

¹⁴ Carter, N.M., Gartner, W.B., Shaver, K.G., Gatewood, E.J., 2003, «The career reasons of nascent entrepreneurs», *Journal of Business Venturing*, v. 18(1). Σελ. 13-39

¹⁵ Timmons, J.A. & Spinelli, S., 2007, «New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century», McGraw-Hill, International Edition.

¹⁶ McClelland, 1961, D.C., «The Achieving Society», Van Nostrand, NJ.

¹⁷ Meredith, G. G., Nelson, R.E., and Neck, P.A., 1982, «The Practice of Entrepreneurship», International Labour Office, Geneva

¹⁸ Πηγή: <http://www.eoppep.gr/>

¹⁹ Πηγή: Eurostat

δεν πρέπει να θεωρείται συνυφασμένος με την κατοχή πλούτου. Επιχειρηματίας και ο ιδιοκτήτης παντοπωλείου, φούρνου, ο πολιτικός μηχανικός που έχει δικό του τεχνικό γραφείο, ο κάθε τύπου ελεύθερος επαγγελματίας κ.α.²⁰

Ο επιχειρηματίας δραστηριοποιείται σε ένα περιβάλλον όπου πραγματοποιούνται αγοροπωλησίες παραγωγικών συντελεστών, ενώ παράλληλα αγοράζονται και πωλούνται τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που δημιουργούνται από τις επιχειρηματικές προσπάθειες. Ο χώρος αυτός είναι η «αγορά». Αναπόσπαστο στοιχείο της επιχειρηματικής δραστηριότητας ενός επιχειρηματία είναι η διαχείριση κινδύνου. Θα πρέπει να έχει την ικανότητα να πετυχένει τους στόχους ελαχιστοποιώντας παράλληλα τους κινδύνους.

Ο Επιχειρηματίας, λοιπόν, μέσα καλείται να κάνει τις εξής ενέργειες:

- λαμβάνει αποφάσεις και διαχειρίζεται επιχειρηματικούς κινδύνους.
- οργανώνει τους συντελεστές παραγωγής με σκοπό τη μέγιστη αποτελεσματικότητα.
- είναι καινοτόμος και υιοθετεί πρωτοποριακές τεχνικές.
- επιζητά την επίτευξη του μέγιστου περιθωρίου κέρδους.

Αξίζει να σημειωθεί πως η επιχειρηματικότητα, η οποία υλοποιείται μέσα στην επιχείρηση δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της δραστηριότητας του επιχειρηματία. Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η συμβολή των διοικητικών στελεχών ή των εργαζομένων οι οποίοι πολλές φορές ενισχύουν την επιχειρηματικότητα, με νέες ιδέες και μεθόδους οι οποίες βελτιώνουν τα παραγόμενα προϊόντα ή υπηρεσίες της επιχείρησης, δημιουργώντας καινοτομίες και νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες. Αυτή η μορφή της επιχειρηματικότητας ονομάζεται «ενδοεπιχειρηματικότητα». ^[21]

²⁰Πηγή: <http://www.eoppep.gr/>

²¹ Bruyat, C. and Julien, P., 2001, «Defining the field of research in entrepreneurship», Journal of Business Venturing, Vol. 16, Iss. 2, Σελ.165-180.

2.3 Η έννοια της επιχείρησης

Υπάρχει μια σύγκρουση στους κύκλους των οικονομολόγων για τον ακριβή ορισμό της οικονομικής έννοιας της επιχείρησης. Άλλοι θεωρούν ως σημαντικότερο γνώρισμα μιας επιχείρησης η συγκέντρωση και διαχείριση των παραγωγικών μέσων ενώ άλλοι υποστηρίζουν πως το κυριότερο γνώρισμα είναι η ανάληψη επιχειρηματικού κινδύνου. Από μια άλλη οπτική πλευρά ορισμένοι επισημαίνουν το μέγεθος της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης, άλλοι το οικονομικό κίνητρο, ενώ κάποιοι άλλοι ακόμη, προσθέτουν ως απαραίτητους όρους την παραγωγή για άγνωστους καταναλωτικό κοινό και την αυτοδυναμία της.²²

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, προκύπτει ο ακόλουθος ορισμός που είναι και ο ευρύτερα αποδεκτός: *"Επιχείρηση χαρακτηρίζεται η ποριστική οικονομική μονάδα που αποτελεί αυτοτελή και υπεύθυνη οργάνωση παραγωγικών συντελεστών και διαχείρισης συναλλαγών με τις οποίες και επιδιώκει το μέγιστο δυνατό κέρδος. Το δε κέρδος κατά κανόνα θα πρέπει να υπερβαίνει την αντίστοιχη συνήθη αμοιβή (ως αντιμισθία) της διοικητικής ή εκτελεστικής εργασίας που επιτελείται σ' αυτήν."* ^[23]

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τον παραπάνω ορισμό είναι πως το κύριο κριτήριο της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι το κέρδος Έτσι με τον παραπάνω ορισμό δίδεται σαφώς ως κύριο κριτήριο το κέρδος.

Η Επιχείρηση είναι ένας οργανισμός λήψης αποφάσεων που αφορούν την οργάνωση και της παραγωγικής διαδικασίας. Για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών τα οποία στη συνέχεια παράγονται είναι απαραίτητη η δαπάνη πόρων οι οποίοι χρηματοδοτούνται από τον επιχειρηματία. Η αποζημίωση του επιχειρηματία για τις δαπάνες της προκύπτουν από την πώληση των προϊόντων και υπηρεσιών που παρήχθησαν. Απώτερος στόχος της επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους."²⁴

Για την υλοποίηση ενός επιχειρηματικού εγχειρήματος είναι απαραίτητο να δημιουργηθεί ένας χώρος όπου:

²² Πηγή: <https://el.wikipedia.org>

²³ Πηγή: Βικιπαίδεια

²⁴ Α. ΜΠΟΥΡΑΝΤΑΣ - Α. ΒΑΘΗΣ - Χ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - Π. ΡΕΚΛΕΙΤΗΣ, " ΑΡΧΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ", (1999)

- Να λαμβάνονται αποφάσεις από τον επιχειρηματία και τους συνεργάτες του για το τι θα παραχθεί, ο τρόπος, η ποσότητα παραγωγής, η προσφορά του κ.λπ.
- Να παράγονται τα προϊόντα ή να παρέχεται η υπηρεσία.
- Να παράγονται καινοτόμες ιδέες σχετικά με προϊόντα και υπηρεσίες ή με μεθόδους παραγωγής.

Όλα αυτά συνθέτουν τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος της επιχείρησης και η οποία αποτελεί και τον πιο σημαντικό παράγοντα για την άσκηση της επιχειρηματικότητας από τον επιχειρηματία.

Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά στοιχεία - γνωρίσματα μιας επιχείρησης είναι τα εξής:

- Οικονομική μονάδα παραγωγής για μόνιμο συνδυασμό συντελεστών παραγωγής
- Οικονομική μονάδα αυτοτελής
- Η παραγωγή της να έχει σκοπό την προσφορά σε άγνωστο καταναλωτικό κοινό και τέλος
- Να μην είναι πρωτογενής, αλλά να διαμορφώνεται σε ορισμένο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον που σκοπό έχει την επίτευξη κέρδους.

Επιχείρηση θεωρείται και η δράση ανθρώπων που δεν προέρχονται αμιγώς από τον κόσμο της αγοράς. Ανάλογα με τη φύση των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται και προσφέρονται από τις επιχειρήσεις έχουμε αντίστοιχα και την ταξινόμηση των επιχειρησέων σε τομείς και κλάδους.

Οι τομείς παραγωγής διακρίνονται σε τρεις:

Στον Πρωτογενή Τομέα Παραγωγής ανήκουν οι επιχειρήσεις των οποίων το αντικείμενο παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων είναι άμεσα συσχετισμένο με τη φύση (έδαφος, υπέδαφος). Στις σημαντικότερες επιχειρήσεις του τομέα αυτού συγκαταλέγονται οι γεωργικές, οι κτηνοτροφικές, οι αλιευτικές, οι δασοκομικές, οι μεταλλευτικές και διάφορες άλλες, όπως οι μελισσοκομικές.

Ο Δευτερογενής Τομέας Παραγωγής αποτελείται από επιχειρήσεις που

ασχολούνται με τη μεταποίηση. Πιο συγκεκριμένα σε αυτόν ανήκουν όλες οι βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες παραγωγής. Οι επιχειρήσεις αυτές κατασκευάζουν είτε βιομηχανικά προϊόντα που αξιοποιούνται ως πρώτες ύλες για άλλες βιομηχανίες (ενδιάμεσα προϊόντα), είτε αγαθά που φτάνουν απ' ευθείας στον καταναλωτή (τελικά προϊόντα).

Ο Τριτογενής Τομέα Παραγωγής περιλαμβάνει όλες τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα που παρέχουν υπηρεσίες.

Οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον τομέα αυτό δραστηριοποιούνται με:

- το εμπόριο (λιανικό ή χονδρικό εμπόριο, εισαγωγικό ή εξαγωγικό εμπόριο)
- μεταφορές (ναυτιλιακές επιχειρήσεις), επικοινωνίες (Υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ,ΕΛΤΑ), συγκοινωνίες (Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών Θεσσαλονίκης, ΚΤΕΛστους κατά τόπους νομούς, ΟΣΕ)
- τραπεζικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες (όλες οι τράπεζες, τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα, οι ασφαλιστικές εταιρίες, το Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών)
- υπηρεσίες υγείας (Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, τανοδοκομεία, οι ιδιωτικές κλινικές και τα ιατρεία)
- υπηρεσίες εκπαίδευσης (δημόσια και ιδιωτικά σχολεία, τεχνικές σχολές, σχολές
ΟΑΕΔ, ΚΕΚ)
- υπηρεσίες θεάματος (θέατρα, νυχτερινά κέντρα διασκέδασης)
- τον τουρισμό (ξενοδοχειακές μονάδες, γραφεία τουρισμού)
- συμβουλευτικές υπηρεσίες

Εκτός από τους τομείς παραγωγής, οι επιχειρήσεις διακρίνονται κατά κλάδο παραγωγής. Ο κλάδος παραγωγής καθορίζεται από το ίδιο το προϊόν. Έτσι, έχουμε

τον κλάδο οινοποιίας, υποδηματοποιίας, μεταλλουργίας, υαλουργίας, κλωστοϋφαντουργίας, τροφίμων και ποτών κ.ά.^[25]

Σχήμα 2.1. Τομείς Παραγωγής

Γενικά οι επιχειρήσεις διακρίνονται ανάλογα εκ του αντικειμένου της δράσης τους, του ιδιοκτησιακού επιχειρηματικού κεφαλαίου, εκ της νομικής μορφής τους και κατά μέγεθος:

Επιχειρήσεις εξ αντικειμένου δράσης

- Επιχειρήσεις πρωτογενούς παραγωγής
- Επιχειρήσεις παραγωγής ή μεταποίησης ή μετασχηματισμού. Στη κατηγορία αυτή εντάσσονται όλες οι Βιομηχανίες και Βιοτεχνίες.
- Επιχειρήσεις γενικού εμπορίου, ή εμπορικές.
- Επιχειρήσεις ασφαλιστικές.
- Επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών.
- Τραπεζικές επιχειρήσεις.
- Επιχειρήσεις μεταφορών, που διακρίνονται σε χερσαίες, θαλάσσιες και εναέριας.

Επιχειρήσεις εκ του φορέα τους

- Ιδιωτικές επιχειρήσεις

²⁵ Τζωρτζάκη Κ. & Α. Τζωρτζάκη, 1992, «Οργάνωση και Διοίκηση».

- Δημόσιες επιχειρήσεις
- Μικτές επιχειρήσεις

Νομικές μορφές επιχειρήσεων

- Ατομικές
- Εταιρικές
- Ομόρρυθμη Εταιρεία (Ο.Ε.)
- Ετερόρρυθμη Εταιρεία (Ε.Ε.)
- Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.)
- Συνεταιρισμός

Επιχειρήσεις κατά μέγεθος

- Μικρές επιχειρήσεις
- Μεσαίες επιχειρήσεις
- Μεγάλες επιχειρήσεις
- Επιχειρήσεις κολοσσοί

Στις μέρες μας μια επιχείρηση αποτελεί ένα νομικό πρόσωπο που αξιοποιεί τόσο έμψυχους όσο και άψυχους πόρους για την παραγωγή προϊόντων ή υπηρεσιών. Ο σκοπός της δραστηριοποίησής της είναι η επίτευξη κέρδους (κερδοφορίας) η οποία μεταφράζεται σε χρηματικές μονάδες. Το ανθρώπινο δυναμικό της επιχείρησης αποτελεί τους έμψυχους πόρους της επιχείρησης. Ενώ οι άψυχοι πόροι είναι οι εγκαταστάσεις όπως για παράδειγμα τα εργοστάσια, τα καταστήματα και τα γραφεία. Στους άψυχους πόρους συγκαταλέγονται οι εξοπλισμοί αλλά και άυλα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης όπως το λογότυπο άλλα και στοιχεία όπως η τεχνογνωσία που στόχο έχουν την σωστή λειτουργία της επιχείρησης .

Προκείμενου να επιτευχθεί η σωστή και αποτελεσματική λειτουργία μιας επιχείρησης είναι απαραίτητο να χωριστεί σε τμήματα ανάλογα με τις δραστηριότητες.

Φυσικά η σύνθεση ενός οργανογράμματος στους πολυεθνικούς ομίλους και τις θυγατρικές είναι πολύ πιο σύνθετες.

Ο κύριος στόχος όλων των τύπων επιχειρήσεων είναι η απόκτηση του μέγιστου δυνατού κέρδους, η αύξηση δηλαδή και ο πολλαπλασιασμός του αρχικού κεφαλαίου.^[26]

2.4 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της επιχειρηματικότητας

Η επιχειρηματικότητα σήμερα αναφέρεται στον επιχειρηματία που εργάζεται εντατικά και σε καθημερινή βάση κύριο μέλημά του είναι η ανάπτυξη τη επιχείρησής του και το περιβάλλον όπου πραγματοποιείται η παραπάνω δραστηριότητα, καθώς και στα ευρύτερα θετικά αποτελέσματα που διοχετεύονται στο οικονομικό περιβάλλον μέσω της επιχειρηματικότητας.

Πλεονεκτήματα της «επιχειρηματικότητας

- Οι επιχειρηματίες είναι αυτόνομοι και ανεξάρτητοι.
- Οι επιχειρηματίες ασχολούνται με δραστηριότητες που τους αρέσουν. Επιχειρηματίες δραστηριοποιούνται με αντικείμενα τα οποία είναι της αρεσκείας του. Πολλοί συνδυάζουν το χόμπι με τη δουλειά.
- Οι επιχειρηματίες έχουν δημιουργικό χαρακτήρα και προάγουν καινοτόμες ιδέες. Ο επιχειρηματίας έχουν τη δυνατότητα να εφαρμόζουν καινοτόμες ιδέες σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες, με πολύ μεγαλύτερη ευελιξία από αυτή που έχει ένα απλό στέλεχος ή υπάλληλος.
- Οι επιχειρηματίες έχουν τη δυνατότητα επίτευξης πολύ υψηλού κέρδους. Η επιχειρηματικότητα έχει υψηλά ποσοστά κινδύνου. Αυτό μεταφράζεται σε πολύ υψηλή απόδοση, εάν η επιχείρηση καταφέρει τελικά να πετύχει το στόχο της.

²⁶ Σαΐτη Α. «Στρατηγικό Management Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και Επιχειρηματικότητα», Πρακτικά 1η Ημερίδας Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών.) / Γιαννάτος Γ., Αγγελόπουλος Β.,1995, Business Management, Εκδόσεις Δορυφόρος, Αθήνα

Μειονεκτήματα της «επιχειρηματικότητας

Η ιδιότητα του επιχειρηματία έχει βέβαια, και μία σειρά από μειονεκτήματα. Τα κυριότερα από αυτά είναι τα εξής:

- Οι επιχειρηματίες έχουν να αντιμετωπίσουν ένα περιβάλλον οικονομικά αβέβαια όσον αφορά την επίτευξη εσόδων. Δεν υπάρχει καμία εγγύηση επίτευξης εσόδων. Ιδιαίτερα οι νέες επιχειρήσεις, τα πρώτα έτη της λειτουργία τους κινδυνεύουν να πέσουν έξω και ο επίδοξος επιχειρηματίας να χάσει το επενδυτικό του κεφάλαιο.
- Οι επιχειρηματίες απασχολούνται πάρα πολλές ώρες και η οικονομική πορεία της επιχείρησης δεν είναι σταθερή σε μηνιαία βάση. Μπορεί τον ένα μήνα τα κέρδη να είναι πολύ ψηλά, ενώ τον επόμενο να πέσει έξω. Αξίζει να σημειωθεί και η έλλειψη ρευστότητας που αρκετοί αντιμετωπίζουν λόγω της αδυναμίας είσπραξης εσόδων από τους πελάτες τους.
- Οι επιχειρηματίες εργάζονται όλη μέρα χωρίς ωράριο και είναι υπεύθυνοι για όλες τις κρίσιμες αποφάσεις. Οι υπάλληλοι ή τα στελέχη έχουν συγκεκριμένο ωράριο και εργασίες. Ενώ ο επιχειρηματίας ποτέ δεν «τελειώνει» τη δουλειά του.
- Τέλος ο υψηλός κίνδυνος της επιχειρηματικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντικό μειονέκτημα καθώς η επιχειρηματικότητα ενέχει υψηλό ποσοστό αποτυχίας.

2.5 Η διαδικασία του Επιχειρείν

Η υλοποίηση της επιχειρηματικής ιδέας και το ίδρυση μίας νεόφυτης επιχείρησης περιλαμβάνουν πέντε σημεία-κλειδιά, που αποτελούν τη διαδικασία του επιχειρείν. Αυτά είναι²⁷:

²⁷<http://epixeirein.lrf.gr> "Μάθηση και επιχειρείν"

- Το Περιβάλλον

Το περιβάλλον μίας καινούργιας επιχείρησης περιλαμβάνει όλες αυτές τις μεταβλητές που επηρεάζουν άμεσα τη λειτουργία και επιβίωσή της και δεν μπορούν να ελεγχθούν άμεσα από τον επιχειρηματία. Γενικά, υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες «περιβαλλοντικών» μεταβλητών που επιδρούν στην ικανότητα μίας επιχείρησης να δραστηριοποιηθεί και να αναπτυχθεί:

- Η φύση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, το κατά πόσον υπάρχει υψηλή αβεβαιότητα και κίνδυνος, το αν υπάρχει σταθερότητα και υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού κ.ά.
- Η διαθεσιμότητα των απαραίτητων πόρων που χρειάζεται για να ξεκινήσει η επιχείρηση, όπως εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, επιχειρηματικά κεφάλαια, ανεπτυγμένη τεχνολογική υποδομή κ.ά.
- Η Κυβερνητική πολιτική που ακολουθείται για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας, ιδιαίτερα στον τομέα της στήριξης νέων επιχειρήσεων.
- Η διεθνής οικονομική και πολιτική συγκυρία. Ένας πόλεμος, για παράδειγμα, ο οποίος επηρεάζει τις τιμές βασικών παραγωγικών συντελεστών, επιδρά αρνητικά στις εξαγωγές και την προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών, είναι παράγοντας που δεν μπορεί να ελεγχθεί από τον επιχειρηματία.

- Η Επιχειρηματική Ευκαιρία

Ευκαιρία ορίζεται η ιδέα η οποία έχει και εμπορική αξία. Απαραίτητη προϋπόθεση της επιτυχημένης πορείας ενός προϊόντος όμως είναι η ύπαρξη καταναλωτών που ενδιαφέρονται για το συγκεκριμένο προϊόν. Επομένως επιχειρηματική ευκαιρία ορίζεται μια καλή ιδέα και μία σίγουρη αγορά.²⁸

²⁸Reynolds, P. and White, S., 1997, «The Entrepreneurial Process: Economic Growth, Men, Women, and Minorities», Quorum, Westport

Η διαδικασία της μετατροπή μιας ιδέας σε επιχειρηματική ευκαιρία είναι το σημείο κλειδί της επιτυχημένης πορείας της έναρξης επιχειρήσεων. Αυτή η διαδρομή προϋποθέτει την ύπαρξη πολλών στοιχείων. Είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός ευνοϊκού οικονομικού περιβάλλοντος, η ικανότητα λήψης και φυσικά ένας ικανός επιχειρηματίας με αυτοπεποίθηση. Οι ευκαιρίες άλλωστε γεννιούνται από την αλλαγή. Η αλλαγή μπορεί να έχει πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές, δημογραφικές και τεχνικές ρίζες. Η ιδέα πρέπει να βρίσκει πρόσφορο έδαφος για την ευκαιρία. Αξίζει να σημειωθεί η επιρροή των πολιτισμικών στάσεων απέναντι στον κίνδυνο και στην αποτυχία. Οι πολιτισμικοί παράγοντες έχουν απροσδιόριστο χαρακτήρα και είναι δύσκολα μετρήσιμοι.^[29]

Οι νέες επιχειρήσεις δημιουργούνται την στιγμή που οι εμπνευστές τους αναγνωρίζουν την ύπαρξη νέων ευκαιριών στο περιβάλλον. Σε επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί η ανακάλυψη επιχειρηματικών ευκαιριών, δηλαδή η αναζήτηση νέων ευκαιριών ή την εξέταση ήδη υπαρχουσών ευκαιριών, καθώς και τρόπο αξιολόγησής τους.

- Ο Σχεδιασμός της Νέας Επιχείρησης

Από τη στιγμή κατά την οποία ο επίδοξος επιχειρηματίας θα πάρει την απόφαση της δημιουργίας της δικής του επιχείρησης, θα πρέπει, πριν ξεκινήσει την υλοποίησή της, να την σχεδιάσει. Πιο συγκεκριμένα χρειάζεται να οργανώσει τα παραγόμενα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που θα παράγει η νέα επιχείρηση, την τιμολόγησή τους, το κόστος για τη δημιουργία της επιχείρησης, μία ανάλυση της αγοράς καθώς και πρόβλεψη του κέρδους της επιχείρησης και εύρεση των πηγών χρηματοδότησης. Με απλά λόγια πριν την έναρξη της επιχείρησης είναι απαραίτητη η δημιουργία του business plan, δηλαδή επιχειρηματικού σχεδίου.

- Η εξασφάλιση των απαραίτητων πόρων

Μετά την ολοκλήρωση του επιχειρηματικού σχεδιασμού ξεκινά η διαδικασία δημιουργίας της επιχείρησης. Σε αυτό το στάδιο ο επίδοξος επιχειρηματίας

²⁹ Reynolds, P. and White, S., 1997, «The Entrepreneurial Process: Economic Growth, Men, Women, and Minorities», Quorum, Westport

χρειάζεται να βεβαιωθεί ότι οι διαθέσιμοι πόροι είναι επαρκής και άμεσα διαθέσιμοι. Οι πόροι αυτοί είναι οι εξής:

- Χρηματοδοτικά Κεφάλαια έναρξης
- Νομική Κάλυψη
- Υπηρεσίες Συμβούλων σε Διοικητικά θέματα
- Εξοπλισμός
- Τεχνική και Πληροφοριακή Υποστήριξη
- Αρχικό Πελατολόγιο

Η ανεπάρκεια κεφαλαίων είναι ένας από τους κυριότερους λόγους αποτυχίας των επιχειρηματικών αποτυχιών των νέων επιχειρήσεων.^[30]

Κεφάλαιο 3: Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και Επιχειρηματικότητα

3.1 Η έννοια της καινοτομίας

Το 1957 ο Robert Solow (Ρόμπερτ Σόλου), σε μία προσπάθεια ανάλυσης των παραγόντων που έχουν άμεση επιρροή στο εθνικό εισόδημα των ΗΠΑ, έδειξε ότι η νέα τεχνολογία παραγωγής είχε πολύ μεγαλύτερη επίδραση σε σχέση με άλλους παράγοντες όπως για παράδειγμα το κεφάλαιο και η εργασία.^[31]

Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με της νέας τεχνολογίας στην επιτυχημένη πορεία των επιχειρήσεων, είχε σαν αποτέλεσμα την στροφή του ενδιαφέροντος της οικονομικής επιστήμης στην ανάλυση του τρόπου με τον οποίο δημιουργείται νέα τεχνολογία παραγωγής, καθώς και το πώς οι επιχειρήσεις υιοθετούν τις καινοτομίες. Ο διάσημος Αυστριακός οικονομολόγος Joseph Schumpeter (Γιόζεφ Σουμπέτερ) ήταν από τους πρώτους που έκανε τον διαχωρισμό ανάμεσα στην

³⁰ Cressy, R., 1996, «Small Business Failure: Failure to Fund of Failure to Learn? », Centre for SMEs, University of Warwick, Κοβέντρι

³¹ Eichberger J., Harper I. R., (1997), Financial Economics, Oxford University Press, Oxford.

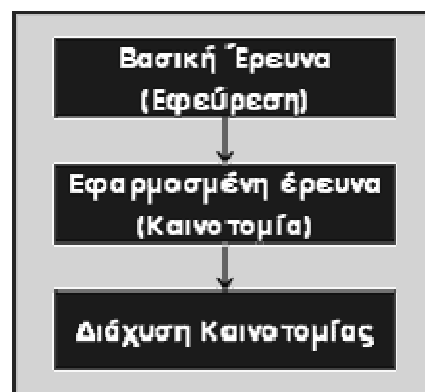
έννοια της καινοτομίας και την έννοια της εφεύρεσης.^[32] Πιο συγκεκριμένα τώρα, διέκρινε τη διαδικασία της καινοτομίας σε τρία βασικά μέρη.

- Βασική έρευνα: Το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τη βασική έρευνα (που συνήθως λαμβάνει χώρα σε πανεπιστήμια ή ανάλογα ερευνητικά εργαστήρια). Η διεξαγωγή της βασικής έρευνας έχει ως αποτέλεσμα την εφεύρεση. Η εφεύρεση είναι η νέα ιδέα ή το νέο σχέδιο που μπορεί να οδηγήσει στην δημιουργία ενός νέου προϊόντος ή στην βελτίωση ενός ήδη υπάρχοντος προϊόν.
- Εφαρμοσμένη έρευνα: Το δεύτερο μέρος αφορά την εφαρμοσμένη έρευνα. Στο στάδιο αυτό η εφεύρεση οδηγεί στην παραγωγή ενός νέου προϊόντος ή στην έναρξη μιας νέας διαδικασίας παραγωγής, τα οποία μπορούν να διατεθούν στην αγορά.

Ουσιαστικά, σε αυτό το στάδιο έχει τις ρίζες της η καινοτομία. Αυτή περιλαμβάνει τον τρόπο μετατροπής μίας επιτυχημένης ιδέας σε ένα νέο προϊόν ή σε μία νέα διαδικασία παραγωγής.

- Διάχυση καινοτομίας: Το τρίτο στάδιο αφορά τη διάχυση της καινοτομίας στις υπόλοιπες επιχειρήσεις. Πιο απλά ο υπόλοιπος επιχειρηματικός κόσμος αντιγράφει το επιτυχημένο προϊόν ή την επιτυχημένη διαδικασία παραγωγής που κατάφερε να επιτευχθεί με τη χρήση της καινοτομίας.

Τα τρία στάδια της διαδικασίας της καινοτομίας παρουσιάζονται στο σχήμα παρακάτω.

Σχήμα 2.2: Διαδικασία της καινοτομίας

³²Schumpeter J (1954, revised edition 1982) History of Economic Analysis. London: Allan and Unwin.

3.1.1 Η μετάβαση από την εφεύρεση στην καινοτομία

Ο τρόπος μετάβασης από το ένα στάδιο στο άλλο δεν γίνεται μηχανικά. Η μετατροπή μίας εφεύρεσης σε καινοτομία δεν γίνεται εύκολα και πολλές φορές παρατηρείται η δυσκολία υιοθέτησης της καινοτομίας από τους ανταγωνιστές. Στη συγκεκριμένη ενότητα σκοπός είναι η ανάλυση της μετάβασης από τη Βασική Έρευνα στην Εφαρμοσμένη Έρευνα, ενώ στην επόμενη παράγραφο θα αναλυθεί η μετάβαση από την Εφαρμοσμένη Έρευνα στη Διάχυση τη Καινοτομίας.

Η διαδικασία αυτή της μετάβασης από τη βασική στην εφαρμοσμένη αποτελείται από όλες τις δραστηριότητες που θα μετατρέψουν μια ιδέα σε επιτυχημένο προϊόν. Σε καμία περίπτωση δεν εγγυάται κανείς πως μια εφεύρεση θα μετατραπεί σε επιτυχημένη καινοτομία. Ενώ από την άλλη δεν είναι σίγουρο ότι όλες οι επιχειρήσεις έχουν την ικανότητα χρήσης καινοτομιών.

Σύμφωνα με τον Σουμπέτερ μόνο μεγάλες επιχειρήσεις έχουν την δυνατότητα δημιουργίας καινοτομιών. Καθώς οι μεγάλες επιχειρήσεις διαθέτουν μεγάλα χρηματικά ποσά, και ερευνητικές ομάδες με ειδικευση. Αξίζει να σημειωθεί πως τα αποτελέσματα αυτών των προσπαθειών δεν είναι ποτέ σίγουρα καθώς ενέχουν μεγάλο κίνδυνο.³³

Βέβαια έχει αποδειχτεί πως και από μικρές επιχειρήσεις έχουν δημιουργηθεί καινοτομίες. Αρκετές είναι και οι περιπτώσεις όπου παρατηρείται δημιουργία καινοτομιών χωρίς καν την ύπαρξη επιχείρησης. Η επιχείρηση δημιουργείται στη συνέχεια με σκοπό την εκμετάλλευση της καινοτομίας.

3.1.2 Οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιτυχημένη καινοτομία

Η μετατροπή της εφεύρεσης σε καινοτομία περιλαμβάνει την εξέταση μίας σειράς παραγόντων που αφορούν κυρίως με την αγορά στην οποία λαμβάνει δράση η επιχείρηση, καθώς και με τη θέση που κατέχει η επιχείρηση στη συγκεκριμένη αγορά^[34]

Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν κυρίως:

³³ Begg D., S. Fischer και R. Dornbusch, (1998), Εισαγωγή στην Οικονομική, τόμοι Α και Β, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

³⁴ Bierman H. Jr., Smidt S., (1998), The Capital Budgeting Decision, 8η έκδ., McMillan.

- Τα ειδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εφεύρεσης: Πιο συγκεκριμένα ο παράγοντας αυτός εξετάζει όχι μόνο τα ειδικά χαρακτηριστικά της επένδυσης αλλά και την δυνατότητα διατήρησής τους σε μια μαζική παραγωγή του προϊόντος ή μαζικής χρήσης της νέας τεχνολογίας παραγωγής.
- Τις παραμέτρους της αγοράς του προϊόντος: Οι συγκεκριμένες παράμετροι αφορούν έννοιες όπως:
 - τη ζήτηση των καταναλωτών
 - τα υποκατάστατα προϊόντα των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων
 - το μέγεθος της αγοράς

Η εξέταση όλων των παραπάνω παραγόντων κρίνεται απαραίτητη ώστε να αποδειχτεί αν μία επιτυχημένη εφεύρεση έχει τη δυνατότητα να μετατραπεί σε εξίσου επιτυχημένη καινοτομία. Παράλληλα, αν προβλέπεται έντονη ζήτηση για το νέο προϊόν προβλέπεται και χαμηλός ανταγωνισμός, τότε η επιχείρηση έχει κίνητρο ακόμα πιο ισχυρό για να προωθήσει την καινοτομία στην αγορά. Ιδιαίτερα σημαντικοί παράγοντες για την προώθησης της καινοτομίας είναι η θέση της επιχείρησης στην αγορά και το μέγεθος της αγοράς. Για παράδειγμα, αν η επιχείρηση είναι πολύ μεγάλη, τότε έχει τη δυνατότητα προώθησης της καινοτομίας σε ένα ευρύ φάσμα πελατών. Από την άλλη, το μέγεθος της αγοράς καθορίζει τα κέρδη που θα έχει η επιχείρηση από την εφαρμογή της καινοτομίας και, ουσιαστικά, υποδεικνύει αν όντως υπάρχει λόγος εφαρμογής της.

3.1.3 Ο ρόλος της καινοτομίας στην επιχειρηματικότητα

Παρακάτω αναλύεται ο λόγος που οι επιχειρήσεις δημιουργούν καινοτομίες, καθώς και η επίδραση της καινοτομίας στην ίδια την επιχείρηση και την αγορά στην οποία αυτή δραστηριοποιείται. Ουσιαστικά, η ανάλυση έχει άμεσο συσχετισμό με την εφαρμοσμένη έρευνα και τη διάχυση της καινοτομίας, όπως αναφέρθηκε

παραπάνω. Η εφαρμοσμένη έρευνα έχει σαν αποτέλεσμα δημιουργία μίας καινοτομίας. Η καινοτομία κατά τον Σουμπέτερ, μπορεί να έχει τη μορφή^[35]

- είτε μίας βελτίωσης σε ένα υπάρχον προϊόν της αγοράς ή σε μία υπάρχουσα παραγωγική διαδικασία
- είτε της δημιουργίας εξ αρχής ενός νέου προϊόντος ή διαδικασίας παραγωγής

Ο Σουμπέτερ υποστήριζε ότι, ουσιαστικά, η εφαρμογή των καινοτομιών είναι αυτή που δίνει την δυνατότητα στην επιχείρηση να κινηθεί από την πλήρως ανταγωνιστική αγορά προς την ολιγοπωλιακή και τη μονοπωλιακή αγορά.^[36]

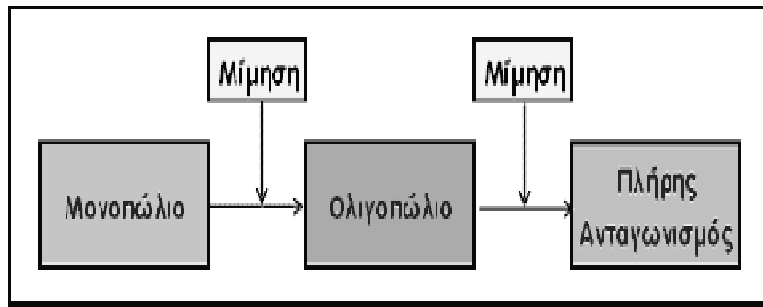
Παράλληλα, επισήμανε πως ο επιχειρηματίας συντονίζει τους παραγωγικούς συντελεστές με ένα νέο τρόπο ώστε να καταφέρει να ξεχωρίσουν από αυτά των ανταγωνιστών του με απώτερο σκοπό την αύξηση κερδών. Ο επιχειρηματίας που πρώτος εφαρμόζει την καινοτομία έχει όλα τα χαρακτηριστικά του «επαναστάτη». Είναι αυτός που δίνει έναν νέο αέρα στην εικόνα της στασιμότητας που επικρατεί στην αγορά.

3.1.4 Η διάχυση της καινοτομίας

Η καινοτομία παίζει καθοριστικό ρόλο στην αύξηση κερδών του επιχειρηματία που την εφαρμόζει. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την πρόκληση του ενδιαφέροντος των άλλων επιχειρηματιών για τη συγκεκριμένη καινοτομία. Οι ανταγωνιστές στην προσπάθειά τους για αύξηση των εσόδων τους θα μιμηθούν καινοτομία. Βέβαια, η χρήση της καινοτομίας και από άλλους οδηγεί σε μία πορεία με αντίθετη πορεία από αυτή που περιγράφεται στο παρακάτω σχήμα. Από μονοπωλιακά, τα κέρδη γίνονται ολιγοπωλιακά και, στο τέλος, γίνονται μηδενικά (πλήρης ανταγωνισμός).

³⁵Schumpeter J (1954, revised edition 1982) History of Economic Analysis. London: Allan and Unwin.

³⁶Blake D., (1990), Financial Market Analysis, McGraw-Hill.

Σχήμα 2.3: Διάχυση της καινοτομίας

Είναι σαφές πως ο πρωτοπόρος επιχειρηματίας θα πρέπει να προσπαθήσει να κρατήσει τις θετικές συνέπειες της καινοτομίας για το δικό του προϊόν. Η προστασία της καινοτομίας δίνει την δυνατότητα στους επιχειρηματίες να απολαμβάνουν υψηλά κέρδη. Γι αυτό το λόγο υπάρχει νομική κατοχύρωση της καινοτομίας μέσω της κατοχύρωσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (πατέντες, patents) ή της προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων^[37]

3.2 Η επιχειρηματικότητα και η καινοτομία στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον Σκάγιαννη (2008) *η επιχειρηματικότητα, αν θεωρήσει κανείς ότι μπορεί να διδαχθεί, δε διδάσκεται με συμβατικούς τρόπους.* Η κουλτούρας και αντίληψη ενός ανθρώπου καθορίζουν την επιχειρηματική του δραστηριότητα, και όχι μόνο οι εκπαιδευτικές γνώσεις.

Η επιχειρηματικότητα έχει τη βάση της κυρίως στην εμπειρία του επιχειρηματία. Είναι βασικό όμως να έχει ικανότητες που μπορούν να καλλιεργηθούν και κάποιες γνώσεις που θα βρουν πρόσφορο έδαφος στις καλλιεργημένες ικανότητες. Το ιδιαίτερα ανταγωνιστικό περιβάλλον στις μέρες μας δίνει την δυνατότητα στην πρόσβαση της πληροφορίας και την εξέταση της αγοράς άμεσα. Αυτή η ανάλυση κρίνεται απαραίτητη και επιτακτική καθώς προδιαγράφει την επιτυχία μιας επιχειρηματικής ιδέας. Θα πρέπει να εξεταστεί αν υπάρχει όντως ανάγκη στη

³⁷Varian H. R., (1992), Μικροοικονομική: Μία Σύγχρονη Προσέγγιση, τόμοι Α και Β, εκδόσειςΚριτική, Αθήνα.

αγορά.^[38]

Ο αβέβαιος και ανταγωνιστικός χαρακτήρας της αγοράς δίνουν ακόμα μεγαλύτερη βαρύτητα στο ρόλο που διαδραματίζει ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα στη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας. Γνώσεις γύρω από την επιχειρηματικότητα αποτελούν αδιαμφισβήτητα σημαντικό εφόδιο για τους απόφοιτους του εκάστοτε εκπαιδευτικού ιδρύματος ανεξάρτητα από την μετέπειτα επαγγελματική πορεία.

Στην Ελλάδα η πλειοψηφία των επιχειρήσεων είναι μικρομεσαίες και η παραγωγική δραστηριότητα είναι σε χαμηλή. Αυτό κάνει ακόμη πιο επιτακτική την ανάγκη ολοκληρωμένης γνώσης των επιχειρηματιών για το πώς να προωθήσουν τις καινοτομίες και να τις διοχετεύσουν στην αγορά. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν την δυνατότητα τόσο της εκπαίδευσης όσο και της οργανωμένης μεταφοράς εμπειρίας.

Είναι χαρακτηριστικά τα παραδείγματα ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο τα οποία έχουν βασιστεί στη σχέση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των παραγωγικών μονάδων, με άμεση θετική επιρροή όχι μόνο στη σχέση των δύο μερών αλλά και ολόκληρης της τοπικής κοινωνίας. Αξίζει να σημειωθεί πως πολλές επιχειρήσεις έχουν ξεκινήσει την δημιουργία τους μέσα στα ίδια τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (τεχνοβλαστοί).

Η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας είναι από μόνες τους δεν είναι επαρκής, καθώς μπορεί μεν να μεταδίδεται το θεωρητικό πλαίσιο γνώσεων για τις επιχειρήσεις, αλλά απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Από την άλλη μεριά, οι θεμελιώδεις ικανότητες είναι απαραίτητες για έναν επιχειρηματία χρειάζεται να καλλιεργηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει στενή σχέση της πράξης και της πραγματικότητας. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως οι διδακτικές μέθοδοι θα πρέπει να είναι όσο τον δυνατόν πιο ρεαλιστικές και προσομοιώνονται στην πραγματικότητα.

³⁸ Σκάγιαννης, Π. (επιμ.) (2008) Πάθος, Επιμονή και Διορατικότητα. Εννέα Παράθυρα Ευκαιρίας, Εννέα Επιχειρηματικές Ιστορίες. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Η προσομοίωση αυτή μπορεί να περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις: αισθήσεις – μνήμη – βιωματικότητα – μάθηση, και από την άλλη θεωρία – πραγματικότητα – εικονική πραγματικότητα – φαντασία.

Για να καταφέρει κανείς να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις ενός πολύπλοκου μοντέλου μάθησης που έχει συνδυασμούς των παραπάνω, θα πρέπει να οργανώσει ένα αντίστοιχα πολύπλοκο μοντέλο «διδασκαλίας». Χρειάζεται ο συνδυασμός της απαιτούμενης θεωρητικής διδασκαλία με μια σειρά άλλων ενεργειών και λειτουργιών που να ανταποκρίνονται τόσο στις παραπάνω έννοιες όσο και στην καλλιέργεια βασικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων με επαγγελματικό και κοινωνικό χαρακτήρα.

Ο στόχος των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων είναι η καλλιέργεια και η ανάπτυξη των θεμελιωδών ικανοτήτων των αποφοίτων. Η παιδεία αυτή κρίνεται απαραίτητη για την δημιουργία ικανών και ανταγωνιστικών στελεχών, που θα ιδρύσουν δικές τους επιχειρήσεις ή θα απασχοληθούν σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα. Η προσφορά και των μεν και των δε θα έχει θετικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του τόπου.

Τα όργανα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που ασχολούνται με την υλοποίηση δράσεων επιχειρηματικότητας διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη αφορά αυτά που έχουν δυνατότητα ανάληψης και υλοποίησης σχετικών δράσεων και προγραμμάτων. Η δεύτερη αφορά αυτά που έχουν υποστηρικτικό χαρακτήρα ως προς το σύνολο ή ένα μέρος των πραγματοποιούμενων δραστηριοτήτων.

Για παράδειγμα, τα γραφεία Διασύνδεσης είναι το πιο σημαντικό θεσμοθετημένο όργανο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που έχουν την δυνατότητα υλοποίησης και να ενθάρρυνσης των δράσεων επιχειρηματικότητας. Στόχος τους είναι η στήριξη της πανεπιστημιακής κοινότητας, και κυρίως των φοιτητών και αποφοίτων, στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας.

3.3 Η επιχειρηματική ευκαιρία

Για τον καθορισμό της επιχειρηματικής ευκαιρίας είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι παράγοντες που διαμορφώνουν τις συνθήκες δημιουργίας της, ο τρόπος που οι

παράγοντες αυτοί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, καθώς και σε αυτούς που ερμηνεύουν τις αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των παραγόντων αυτών. Η διερεύνηση της επιχειρηματικής ευκαιρίας χρειάζεται να περιλαμβάνει τέσσερα επίπεδα ανάλυσης:

Το πρώτο εξετάζει τί είναι αυτό που μελετάται και ποιοί είναι οι παράγοντες (λογικές κατασκευές, έννοιες, αιτιώδεις σχέσεις, μεταβλητές) που βοηθούν στην κατανόηση και την ερμηνεία του. Ο στόχος του ανθρώπου είναι η αναζήτηση του κέρδους και στους τρόπους με τους οποίους αυτό επιτυγχάνεται. Οι ευκαιρίες της αγοράς είναι αυτές που γεννούν τις επιχειρηματικές ευκαιρίες. Οι δε ευκαιρίες της αγοράς είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας τελειοποίησης των συνθηκών ανταγωνισμού.

Το δεύτερο επίπεδο εξετάζει το πώς συσχετίζονται οι παράγοντες αυτοί (λογικές κατασκευές, έννοιες, αιτιώδεις σχέσεις, μεταβλητές). Στην περίπτωση της επιχειρηματικής ευκαιρίας, περιλαμβάνονται οι μεταβολές στα δεδομένα σχετικά με τους υλικούς πόρους που είναι απαραίτητοι στο παραγωγικό στάδιο. Έτσι, ένα συγκεκριμένο σύνολο ατόμων με διαμορφώνει τις δυνατότητες παραγωγής αναδεικνύοντας νέες πιθανές λύσεις σε υπάρχοντα προβλήματα. Η συνάρτηση παραγωγής διαμορφώνεται από την υπάρχουσα γνώση αναφορικά με την παραγωγική διαδικασία των προϊόντων.

Στο τρίτο επίπεδο αναλύονται δυναμικές με ψυχολογικό, οικονομικό και κοινωνικό χαρακτήρα και συσχετισμοί, που δικαιολογούν την ανάγκη για ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας. Στο στάδιο αυτό περιλαμβάνονται κυρίως μεταβολές στην ανάλυση των δεδομένων που έχουν άμεση σχέση με τον τρόπο με τον οποίο η συνάρτηση παραγωγής λύνει τα παραγωγικά προβλήματα. Αυτά τα δεδομένα αυτά είναι κομμάτι της γνώσης το οποίο ενσωματώνεται στη συνάρτηση παραγωγής. Επομένως οι επιχειρηματικές ευκαιρίες είναι υποκειμενικές καθώς η γνώση έχει υποκειμενικό χαρακτήρα. Οι διαφορετικές οπτικές παράγουν διαφορετικές ερμηνείες με αποτέλεσμα την ύπαρξη πολλών διαφορετικών λύσεων.

Το τέταρτο επίπεδο αναφέρεται στο άτομο που ερμηνεύει τα θέματα, τα οποία αναλύονται με τις αιτιώδεις σχέσεις, και συνεπώς είναι υπεύθυνος τη οργάνωσης όλου του θεωρητικού επιπέδου του αναλυόμενου αντικειμένου. Το πρόσωπο αυτό έχει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο καθώς τονίζει τη σημασία της υποκειμενικότητας

στη διαμόρφωση της επιχειρηματικότητας. Κρίνεται επομένως απαραίτητο να κατέχει ικανότητες ερμηνείας ώστε να μπορεί να εντοπίζει και να εκμεταλλεύεται τις επιχειρηματικές ευκαιρίες που είναι δυνατόν να απορρέουν από μια κατάσταση.

Αρχικά, η επιχειρηματική ευκαιρία δεν κατείχε σαφή θέση. Μετά την δεκαετία του 90, επισημάνθηκε η σπουδαιότητά. Από τότε, έγινε αντικείμενο έρευνας και έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον όλο και περισσότερων επιστημόνων. Η πιο αξιόπιστη και πλήρης πραγμάτευσή της θεωρείται ότι έχει ερμηνευθεί από τους Shane & Venkataraman (2000), καθώς αναλύει την έννοια της επιχειρηματικής ευκαιρίας και κυρίως τη συσχετίζει με την επιχειρηματικότητα..³⁹

Έτσι πραγματοποιείται πλήρης ερμηνεία και των δύο αυτών εννοιών. Πιο συγκεκριμένα οι Shane & Venkataraman αναλύουν τις επιχειρηματικές ευκαιρίες θέτοντας τρεις βασικές ερωτήσεις:

- Πότε, πώς και γιατί εμφανίζονται οι ευκαιρίες για τη δημιουργία νέων αγαθών και υπηρεσιών;
- Πότε, πώς και γιατί ορισμένοι άνθρωποι –και όχι κάποιοι άλλοι– ανακαλύπτουν και εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες αυτές;
- Πότε, πώς και γιατί διαφορετικοί τρόποι δράσης χρησιμοποιούνται για την εκμετάλλευση επιχειρηματικών ευκαιριών.

Χωρίς την ύπαρξη επιχειρηματικών ευκαιριών δεν γίνεται να υπάρχει επιχειρηματικότητα. Χάρη στις επιχειρηματικές ευκαιρίες νέα προϊόντα, υπηρεσίες, πρώτες ύλες και μέθοδοι παραγωγής συνδυάζονται αρμονικά, προσφέρονται στην αγορά με αποτέλεσμα την επίτευξη περισσότερων εσόδων συγκριτικά με το κόστος παραγωγής τους. Χρειάζεται να σημειωθεί πως οι επιχειρηματικές ευκαιρίες δεν σχετίζονται μόνο με τη δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και στην καλύτερη αξιοποίηση και το συνδυασμό των υπάρχοντων πόρων, προκειμένου να βελτιωθεί ένα ήδη υπάρχον προϊόν που καλύπτει μια δεδομένη ανάγκη της αγοράς. Επομένως η ανάγκη, της αγοράς είναι αυτή που καθορίζει την ανάγκη της επιχειρηματικής ευκαιρίας. Είναι σαφές πως

³⁹Shane S, Venkataraman S (2000) The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. *Academy of management Review* 25(1): 217–226.

ένας επιχειρηματίας χρειάζεται να έχει την ικανότητα και πρόβλεψη της ανάγκης της αγοράς τη δεδομένη χρονική στιγμή για κάποιο νέο ή επαρκώς διαφοροποιημένο προϊόν. Αν δεν καταφέρει να διακρίνει την εκάστοτε δημιουργηθείσα ανάγκη, τότε δεν θα ξεφύγει ποτέ από το υπάρχον ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να επισημανθεί η διαφορά των γενικότερων ευκαιριών και των επιχειρηματικών ευκαιριών. Η ύπαρξη επιχειρηματικών ευκαιριών δημιουργεί νέα προϊόντα και υπηρεσίες, που έχουν άμεση σχέση με τη διαδικασία της καινοτομίας, ως πηγής συγκριτικού πλεονεκτήματος. Έτσι χάρη στις νέες διαδικασίες και νέες οργανωτικές μεθόδους έχουμε την ύπαρξη μιας νέας αξίας στην αγορά.

Συνεπώς, θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι επιχειρηματικές ευκαιρίες είναι αποτέλεσμα της διασποράς των καινοτομιών μέσα στην οικονομία και των τεχνολογικών ασυνεχειών. Το ζήτημα της εξάντλησης του πετρελαίου και η ανάγκη για εξεύρεση νέων πόρων, όπως είναι το κάρβουνο και το φυσικό αέριο είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα τεχνολογικής ασυνέχειας. Έτσι, θεμελιώνεται η σχέση που διαδραματίζεται ανάμεσα στις έννοιες «ευκαιρία», «καινοτομία» και «επιχειρηματική ευκαιρία».^[40]

Η επιχειρηματική ευκαιρία και το επιχειρηματικό σχέδιο (project) δεν είναι έννοιες ταυτόσημες. Και οι δύο καταστάσεις ασχολούνται με το πώς το απόθεμα πόρων (υλικών και ανθρώπινων) διανέμεται για την επίτευξη ενός αποτελέσματος. Οι δύο έννοιες διαφοροποιούνται στην ετοιμότητα της δέσμευσης. Το μεν project αναφέρεται σε ένα απόθεμα πόρων, το οποίο δεσμεύεται για συγκεκριμένο σκοπό και χρονικό διάστημα. Έχει δηλαδή μια συγκεκριμένη ημερομηνία παράδοσης. Αντίθετα, η επιχειρηματική ευκαιρία ασχολείται με τον ιδανικότερο τρόπο δέσμευσης των πόρων και όχι την δέσμευσή τους.

Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες είναι συνυφασμένες με τις δραστηριότητες των ατόμων που μπορεί να έχουν ή να μην έχουν οικονομικό χαρακτήρα. Το ερώτημα που αξίζει να επισημανθεί είναι αν είναι αποτέλεσμα δραστηριότητας με σκόπιμο ή τυχαίο χαρακτήρα. Αντίστοιχα σχετικό είναι και το ερώτημα εάν είναι

⁴⁰Θωμαδάκης Σ. Β., (1990), Σημειώσεις Οικονομικής των Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Αθήνα.

ενδογενώς δημιουργημένες από τα άτομα που συμμετέχουν στο σύστημα ή έχουν εξωγενή χαρακτήρα.

- Εάν οι επιχειρηματικές ευκαιρίες έχουν δημιουργηθεί τυχαία ή σκόπιμα, αυτό σχετίζεται με το πω προσεγγίζεται η επιχειρηματικής ευκαιρία. Δεν υπάρχει νόημα να αναζητά κανείς τις αιτίες του τυχαίου. Αντιθέτως, εάν η επιχειρηματική ευκαιρία είναι αποτέλεσμα δράσης με σκόπιμο χαρακτήρα, αξίζει να εντοπιστούν και να μελετηθούν οι κανόνες αυτοί και να προσδιοριστούν τα σημεία επαναληπτικότητας των χαρακτηριστικών του φαινομένου.

- Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό εάν τα φαινόμενα είναι ενδογενή ή εξωγενή Η ενδογενή επιχειρηματική δραστηριότητα, έχει τη βάση της παραγωγής της στον τρόπο που αναπτύσσεται το οικονομικό σύστημα. Για παράδειγμα η ύπαρξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελληνική οικονομία είχε σαν επακόλουθο στάδιο τη δημιουργία εμπορικών πολυκαταστημάτων που αποτελούνται από πολλές μικρές λιανικές επιχειρηματικές μονάδες. Εξωγενή είναι οι εξωτερικοί παράγοντες όπως για παράδειγμα το πετρέλαιο το χρυσάφι. Εάν είναι εξωγενή είναι αποτέλεσμα ανεξαρτήτως της δράσης των ατόμων που συμμετέχουν στο οικονομικό σύστημα. Επομένως οδηγούμαστε σε ευκαιρίες «πεπερασμένου» χαρακτήρα. Εάν οι επιχειρηματικές ευκαιρίες είναι εξωγενώς προσδιορισμένες, τότε είναι σταθερού ή τουλάχιστον ορισμένου αριθμού.^[41]

Έτσι, το ζητούμενο θα ήταν να υπάρξει μια συμφωνία εντοπισμού του ποσοστού των επιχειρηματικών ευκαιριών. Πιο απλά τι ποσοστό των επιχειρηματικών ευκαιριών έχει εντοπιστεί και ποιος είναι ο αριθμός των ανεξερεύνητων. Το ερώτημα όμως που γεννάται είναι κατά πόσο όλες οι ευκαιρίες έχουν την δυνατότητα θετικής επιρροής στην οικονομική δραστηριότητα. Υπάρχουν επομένως επιχειρηματικές ευκαιρίες «πολλαπλών δυνατοτήτων» και επιχειρηματικές ευκαιρίες απλού χαρακτήρα. Είναι σαφές πως οι απλές επιχειρηματικές ευκαιρίες έχουν περιορισμένη κοινωνική σημασία καθώς δεν βοηθούν στην μετέπειτα δημιουργία νέων επιχειρηματικών ευκαιριών.

⁴¹Varian H. R., (1992), Μικροοικονομική: Μία Σύγχρονη Προσέγγιση, τόμοι Α και Β, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

3.3.1 Η «δομή» της επιχειρηματικής ευκαιρίας

Στο σημείο αυτό θα παρουσιαστεί η διαμόρφωση της δομής της επιχειρηματικής ευκαιρίας. Έχει παρατηρηθεί μια σύγχυση ως προς τη δομή της επιχειρηματικής ευκαιρίας γι αυτό το λόγο αξίζει να αναλυθούν οι τρεις πιο σημαντικές αιτίες που οδηγούν στη σύγχυση αυτή (McMullen et al., 2007).⁴² Πρόκειται για την «αντικειμενικότητα» της επιχειρηματικής ευκαιρίας, τη σημασία της επίδρασης του κοινωνικού ιστού από την πλευρά των ατόμων, καθώς και τον εντοπισμό των χαρακτηριστικών αυτών που μπορούν να μετατρέψουν μια ευκαιρία σε επιχειρηματική ευκαιρία.

Στο ερώτημα τι είναι αυτό που μετατρέπει μια ευκαιρία σε επιχειρηματική ευκαιρία δίνουν την δική τους εκδοχή οι Shane & Venkataraman (2000) και Shane (2003). Θεωρούν πως ο επιχειρηματίας διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη συνάρτηση της σχέσης της επιχειρηματικής ευκαιρίας και της δημιουργίας νέων αγαθών και υπηρεσιών.

Από την άλλη, σύμφωνα με τον Casson (1982), οι επιχειρηματίες είναι οι άνθρωποι που αξιολογούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν από τρίτους και αποφασίζουν αν θα τους χρηματοδοτήσουν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ευκαιρία ορίζεται ως σχέδιο που αποτελεί κομμάτι ενός γενικότερου άριστου σχεδίου. Με την προϋπόθεση βέβαια πως η στην απόκτηση της πληροφορίας είναι εύκολα προσβάσιμη, πράγμα που δεν γεγονός που δεν είναι αυτονόητο. Τα σχέδια αυτά, σύμφωνα με τον Casson, οδηγούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών, οπότε έχουν σαν αποτέλεσμα τη μετατροπή σε επιχειρηματικές ευκαιρίες. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι ο Casson αναφέρεται μόνο σε σχέδια που παράγουν αγαθά και υπηρεσίες.⁴³

Η μη ανακάλυψη ευκαιριών είναι απόρροια του υψηλού κόστους ανακάλυψης και όχι της αναποτελεσματικότητας του οικονομικού περιβάλλοντος. Όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των πόρων που ασχολούνται με την ανακάλυψη ευκαιριών, τόσο περισσότερες θα είναι και οι ανακαλυφθείσες ευκαιρίες. Οι εύκολα ευρεθείσες ευκαιρίες αποκαλύπτονται πρώτες έχουν σαν αποτέλεσμα το κόστος κάθε

⁴²McMullen JS, Plummer LA, Acs ZJ (2007) What is an Entrepreneurial Opportunity? *Small Business Economics* 28: 273–283.

⁴³Begg D., S. Fischer και R. Dornbusch, (1998), Εισαγωγή στην Οικονομική, τόμοι Α και Β, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

μεταγενέστερης ανακάλυψης να είναι υψηλότερο ιδιαίτερα όσο περισσότεροι άνθρωποι τις αναζητούν. Επομένως οδηγούμαστε σε μια φθίνουσα απόδοση. Συνήθως περισσότερα από ένα άτομα ασχολούνται με την αναζήτηση της ίδια ευκαιρίας. Γεγονός που συνεπάγεται κοινωνική σπατάλη και επιφυλάσσει το κίνδυνο οδήγησης σε αποθάρρυνση επιχειρηματικών προσπαθειών στο μακροπρόθεσμα (Casson, 1994). Επομένως υπάρχει ένα όριο όπου το προβλεπόμενο κέρδος που θα προκύψει από μια επιχειρηματική ευκαιρία ισοσκελίζεται με το αναμενόμενο κόστος ανακάλυψης της ευκαιρίας αυτής. Όλες οι μη ανακαλυφθείσες ευκαιρίες βρίσκονται κάτω από το όριο αυτό.⁴⁴

Η οικονομία έχει ανάγκη την εκμετάλλευση των ευκαιριών. Για παράδειγμα, στην περίπτωση της έλλειψης πόρων, έχουμε τη δημιουργία νέων ευκαιριών ώστε να χρησιμοποιηθούν άλλοι υποκατάστατοι πόροι. Οι επιχειρηματίες επιδιώκουν την αναγνώριση των ευκαιριών με κίνητρο πάντα την επίτευξη μεγαλύτερου κέρδους. Αυτό το κίνητρο ενθαρρύνει ακόμα περισσότερο την προσπάθεια τους να ακολουθήσουν επιχειρηματικά δρόμους που θα συμβάλλουν στην πορεία της οικονομίας και θα την βοηθήσουν να προσαρμοστεί στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον που γεννά συνεχώς νέες ανάγκες. Σύμφωνα με τον Kirzner (1973), το κέρδος που επιτυγχάνεται από την εκμετάλλευση επιχειρηματικών ευκαιριών είναι αυτό που οδηγεί στην αναζήτηση και στην ανακάλυψή τους.⁴⁵

3.4 Επιχειρηματικοί Άγγελοι

3.4.1 Ορισμός

Οι επιχειρηματικοί άγγελοι⁴⁶ είναι ιδιώτες με γνώση, εμπειρία και επενδυτικό, υποστηρικτικό χαρακτήρα σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις που παρουσιάζουν προοπτικές εξέλιξης. Είναι έμπειροι σε θέματα που σχετίζονται με την διοίκηση και την οργάνωση επιχειρήσεων, τον συντονισμό των επιχειρησιακών πόρων καθώς και στον τομέα του marketing και το ρόλο του στην επιτυχημένη πορεία μια

⁴⁴Casson M (1994) Cultural Factors in Innovation. In: Shionoya Y and Perlman M (eds) Innovation, Technology, Industries and Institutions: Studies in Schumpeterian Perspectives. Ann Arbor: University of Michigan Press, σσ. 271-296.

⁴⁵Shane, S. and Venkataraman, S., (2000), "The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research", Academy of Management Review, Jan 2000 v25 i1 p217.

⁴⁶ Πηγή: www.epiheirimatikotita.gr

εταιρίας. Συνήθως είναι μέτοχοι ή ιδιοκτήτες επιχειρήσεων, διευθυντικά στελέχη εταιριών, senior managers ή σύμβουλοι επιχειρηματικού σχεδιασμού, αλλά και συνταξιούχοι πρώην σύμβουλοι επιχειρήσεων. Ο επιχειρηματικός άγγελος έχει ένα υποστηρικτικό χρηματοδοτικό ρόλο στην επιχείρηση στα πρώτα βήματά της χωρίς όμως σχεδόν ποτέ να επενδύει κεφάλαιο. Αυτό γίνεται λόγω της έλλειψης επαρκών αρχικών πόρων στην αρχή.

Η συμβολή των επιχειρηματικών αγγέλων σε μία επιχείρηση είναι διττή. Από τη μία πλευρά έχουν επενδυτικό ρόλο, με σκοπό την απόκτηση οικονομικού οφέλους και από την άλλη έχουν ενεργό ρόλο στην επιχείρηση αυτή είτε ως μέλη του διοικητικού συμβουλίου παρέχοντας υπηρεσίες συμβουλευτικού χαρακτήρα είτε, σε ορισμένες περιπτώσεις, προσφέροντας σε αυτήν τις υπηρεσίες τους αλλά υπό το καθεστώς μερικής απασχόλησης

3.4.2 Χαρακτηριστικά Επιχειρηματικών Αγγέλων

Σο σημείο αυτό αναφέρονται τα κύρια χαρακτηριστικά των επιχειρηματικών αγγέλων:

- προτιμούν επενδύσεις μικρότερου κεφαλαίου από τους επενδυτές επιχειρηματικών κεφαλαίων που ενέχουν υψηλό κίνδυνο (venture capitalists) και ταιριάζουν καλύτερα στη φιλοσοφία και τη δομή των μικρών επιχειρήσεων.
- συνήθως έχουν επενδυτικό ρόλο στα πρώτα βήματα ζωής των επιχειρήσεων χωρίς να αποσκοπούν στην απόκτηση άμεσων εσόδων (αν και η καλή ρευστότητα πάντα εκτιμάται).
- επενδύουν σε όλους τους κλάδους του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.
- παρουσιάζουν μεγαλύτερη ευελιξία στις οικονομικές τους αποφάσεις από τους επενδυτές επιχειρηματικών κεφαλαίων υψηλού κινδύνου (venture capitalists).
- η εξασφάλιση χρηματοδότησης από τους επιχειρηματίες δεν περιλαμβάνει

υψηλές αμοιβές

- οι περισσότεροι άγγελοι είναι επενδυτές «προστιθέμενης αξίας» (value added investors) που προσφέρουν τις δεξιότητές τους και τις γνώσεις τους παράλληλα με τα κεφάλαιά τους.
- είναι γεωγραφικά διεσπαρμένοι και πιο έχουν πιο εύκολη πρόσβαση από τους επενδυτές κεφαλαίων.
- έχουν θετική συμβολή και στην επιχείρηση, καθώς της προσδίνουν έναν πιο ελκυστικό χαρακτήρα ελκυστική και σε άλλες πηγές χρηματοδότησης. «Δανείζουν» στην επιχείρηση την καλή τους φήμη.
- συχνά γίνονται και εγγυητές δανείων, αν όχι άμεσα χρηματοδότες.
- δεν είναι αντίθετοι στο να επενδύουν σε τελείως εναλλακτικές τεχνολογίες.
- αποτελούν πολύτιμη πηγή άντλησης κεφαλαίων, γνώσεων και εμπειριών.

3.4.3 Διαφορές «Επιχειρηματικών Αγγέλων» και επενδυτών επιχειρηματικών κεφαλαίων υψηλού κινδύνου.

Οι επιχειρηματικοί άγγελοι συνήθως δεν έχουν επενδυτικό ρόλο κατά το στάδιο της εκκίνησης μιας επιχείρησης. Στο στάδιο που επενδύουν, αν και αρχικό, υπάρχει χαμηλό ύψος κινδύνου και η επένδυσή τους είναι πιο ασφαλής. Δεν παύει όμως σε καμία περίπτωση να υπάρχει κίνδυνος μεγαλύτερος από το στάδιο στο οποίο θα εκφράσουν επενδυτικό ενδιαφέρον οι επενδυτές επιχειρηματικών κεφαλαίων υψηλού κινδύνου. Επίσης, στο στάδιο αυτό, αξίζει να σημειωθεί πως το ύψος του κεφαλαίου που επενδύουν οι επιχειρηματικοί άγγελοι είναι πιο μικρό από το αντίστοιχο που μπορούν μεταγενέστερα οι παραπάνω επενδυτές.

Οι συνθήκες που επικρατούν στο οικονομικό περιβάλλον σήμερα δεν ευνοούν την χρηματοδότηση νέων επιχειρηματικών σχεδίων από το τραπεζικό σύστημα. Για αυτό και παρατηρείται και έντονη εξάπλωση των επενδύσεων της μορφής επιχειρηματικών αγγέλων. Είναι αναμενόμενο να παρουσιάζεται χρηματοδοτική δυσκολία στις επιχειρήσεις που υιοθετούν καινοτόμες και τεχνολογικά εξελιγμένες δραστηριότητες. Επίσης οι νέες μορφές των επιχειρήσεων έχουν τις ρίζες τους

κυρίως στη «γνώση» (knowledge-based companies) και στους ανθρώπινο δυναμικό της. Γεγονός που ευνοεί την προφορά γνώσεων των επιχειρηματικών αγγέλων πέρα από την επενδυτική τους βοήθεια. Χρειάζεται όμως να τονιστεί πως οι επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας έχουν ανάγκη επένδυσης μεγάλων ποσών αρκετά πριν η επιχείρηση ξεκινήσει να αποφέρει κέρδη.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα, πως οι επιχειρηματικοί άγγελοι ενεργούν και υποστηρίζουν την επιχείρηση στο αρχικό στάδιο που παρουσιάζεται έλλειψη πηγών χρηματοδότησης μιας επιχείρησης έως το στάδιο εκείνο που η επιχείρηση ξεκινά να αναπτύσσεται.

3.5 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα οφείλουν και πρέπει να έχουν την δυνατότητα και τους πόρους να προάγουν την γνώση αλλά παράλληλα και την πρακτική εκπαίδευση γύρω από την επιχειρηματικότητα, την καινοτομία και την επιχειρηματική ευκαιρία. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό τα εκπαιδευτικά ιδρύματα να είναι εκκολαπτήρια νεοφυών επιχειρήσεων και καινοτόμων ιδεών. Άλλωστε το περιβάλλον προωθεί την εξέλιξη, την πρωτοπορία, την δημιουργικότητα και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας στο μέγιστο δυνατό βαθμό.

Κεφάλαιο 4: Θεσμός Επιστημονικού Πάρκου και Επιστημονικά Πάρκα Ευρώπης και Αμερικής

4.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο 4 γίνεται μια ιστορική αναδρομή στη δημιουργία των επιστημονικών πάρκων με έμφαση στα ΕΤΕΠ του εξωτερικού και του πανεπιστήμιο του Stanford με τη δημιουργία του Silicon Valley (ΗΠΑ) όπου ήταν και το πρωτοπόρο στην ανάπτυξη των επιστημονικών πάρκων στον κόσμο. Σκοπός του είναι η μελέτη της λειτουργίας και της στήριξης των επιστημονικών πάρκων στο εξωτερικό καθώς και οι οικονομικές τους επιπτώσεις στην κοινωνία. Αξίζει να σημειωθεί και η συνεισφορά της Unesco παγκοσμίως στις αναπτυσσόμενες χώρες μέσω της σύναψης εταιρικών σχέσεων πανεπιστημίων και βιομηχανίας, προκειμένου να ενισχύσουν την ικανότητά τους για καινοτομία.

4.2 Ο θεσμός των επιστημονικών/τεχνολογικών πάρκων

4.2.1 Ορισμός επιστημονικού/τεχνολογικού πάρκου.

Ορισμός Διεθνούς Ένωσης Επιστημονικών Πάρκων IASP⁴⁷: "επιστημονικό / τεχνολογικό πάρκο είναι ένας οργανισμός που τον διαχειρίζονται εξειδικευμένα στελέχη με κύριο στόχο τον εμπλουτισμό της κοινότητάς τους μέσω της προώθησης μιας κουλτούρας καινοτομίας και ανταγωνισμού στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις και ιδρύματα γνώσης". Στα Επιστημονικά Τεχνολογικά Πάρκα (ΕΤΕΠ) μπορούν να δηλώσουν συμμετοχή Ακαδημαϊκά κι Ερευνητικά Ινστιτούτα και Ιδρύματα, μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις καθώς και φορείς υποστήριξης και μεταφοράς τεχνολογίας.

4.2.2 Σκοπός επιστημονικού/τεχνολογικού πάρκου.

Σύμφωνα με τους Storey και Tether (1968)⁴⁸, "Ο σκοπός ενός επιστημονικού πάρκου είναι να κινητοποιήσει τους πανεπιστημιακούς στην κατεύθυνση της

⁴⁷ Πηγή: <http://www.iasp.ws/>

⁴⁸ Storey, D.J., Tether, B.S., (1998): Public policy measures to support new technology based firms in the European Union. Research Policy 26, 1037-1057.

αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων των νέων επιχειρήσεων έντασης τεχνολογίας."

Τεχνολογικό Πάρκο είναι μια περιοχή που προσφέρει τη δυνατότητα δραστηριοποίησης σε οργανισμούς, εταιρείες και ερευνητές. Οι εγκαταστάσεις αυτές, βρίσκονται συνήθως σε ένα ελκυστικό περιβάλλον κοντά σε κάποιο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα ή Ερευνητικό Κέντρο. Η ανταλλαγή τεχνογνωσίας και η εφαρμογή της έρευνας στην παραγωγική διαδικασία αποτελούν βασικό στόχο ενός Τεχνολογικού Πάρκου.

4.2.3 Υπηρεσίες

Οι υπηρεσίες που παρέχονται από τα επιστημονικά πάρκα της Ελλάδας είναι ακαδημαϊκές, τεχνολογικές, επιχειρηματικές, οικονομικές και νομικές⁴⁹. Επιγραμματικά οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι οι εξής:

- Υποδομές και υπηρεσίες (χώροι γραφείων και εργαστηρίων, κλπ.)
- Κοινόχρηστες υπηρεσίες όπως τηλεπικοινωνιακή υποδομή, δίκτυα, συνεδριακοί χώροι, βιβλιοθήκη, εστιατόριο κλπ.
- Δικτύωση με ερευνητικά εργαστήρια και πρόσβαση σε μεγάλες υποδομές και ειδικά όργανα υψηλής τεχνολογίας.
- Διεθνή δικτύωση με επιχειρήσεις, ερευνητικά ιδρύματα, φορείς κλπ
- Συμβουλευτικές υπηρεσίες (πρόσβαση σε χρηματοδότηση, κατάρτιση, επιχειρηματικός σχεδιασμός και ανάπτυξη, μάρκετινγκ, διεθνή δικτύωση κλπ.)
- Μεταφορά Τεχνολογίας και Καινοτομίας και Διαχείριση Διανοητικής Ιδιοκτησίας
- Πρόσβαση σε δίκτυα, τράπεζες πληροφοριών και βιβλιοθήκες.
- Προγράμματα με επιμορφωτικό χαρακτήρα καθώς και εξειδίκευσης.
- Γενική γραμματειακή υποστήριξη και παροχή πληροφοριών
- Ταχυδρομική εξυπηρέτηση.
- Υπηρεσίες γενικής ασφάλειας.
- Παροχή λογιστικών – φοροτεχνικών υπηρεσιών καθώς και τραπεζικών.

⁴⁹ Αρτέμης Σαϊτάκης, (2006), Περιοδικό Economist, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Τ. 27

- Νομική κάλυψη συμβολαίων
- Υπηρεσίες κατοχύρωσης ευρεσιτεχνιών και διαχείρισης διανοητικής ιδιοκτησίας.

4.3 Τα επιστημονικά/τεχνολογικά πάρκα στο εξωτερικό

Το Πανεπιστήμιο του Stanford με τη δημιουργία του Silicon Valley (ΗΠΑ) ήταν πρωτοπόρο στην ανάπτυξη των επιστημονικών πάρκων στον κόσμο στις αρχές του 1950⁵⁰. Ακολούθησε η Sophia Antipolis (Γαλλία) στην Ευρώπη το 1960 και το Tsukuba Science City (Ιαπωνία) στην Ασία στις αρχές του 1970. Αυτά είναι τα πιο γνωστά επιστημονικά πάρκα στον κόσμο.

Σήμερα, υπάρχουν πάνω από 400 επιστημονικά πάρκα σε όλο τον κόσμο και ο αριθμός τους εξακολουθεί να αυξάνεται. Στην κορυφή της λίστας είναι οι ΗΠΑ, η οποία φέρεται να έχει περισσότερα από 150 επιστημονικά πάρκα. Ακολουθεί η Ιαπωνία με 111 επιστημονικά πάρκα. Η Κίνα ξεκίνησε την ανάπτυξη των επιστημονικών πάρκων, στα μέσα της δεκαετίας του 1980 και τώρα έχει περίπου 100, εκ των οποίων 52 εγκρίθηκαν από την εθνική κυβέρνηση και το υπόλοιπο από τις τοπικές κυβερνήσεις.

Συνοπτική ιστορική αναδρομή:

- Τέλη 1940: Λίγο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στις ΗΠΑ, γεννιέται η ιδέα των Τεχνολογικών Πάρκων όπως είναι σήμερα.
- 1950: Δημιουργούνται τα πρώτα επιστημονικά πάρκα στις εγκαταστάσεις του Πανεπιστημίου Stanford της Καλιφόρνια (Silicon Valley). Φιλοξενεί στους χώρους της 7.000 επιχειρήσεις και 300.000 επιστήμονες.
- 1959: Δημιουργείται το επιστημονικό πάρκο Research Triangle Park, στην Β. Καρολίνα των ΗΠΑ. Ακολουθούν τα Πάρκα της Βοστόνης, του Τέξας, της Νέας Υόρκης, κλπ.
- 1968: Δημιουργείται το πρώτο επιστημονικό πάρκο στην Ευρώπη. Granfield, M. Βρετανία.
- 1972: Δημιουργείται το επιστημονικό πάρκο του Πανεπιστημίου του Cambridge.

⁵⁰ "The Making of Silicon Valley: A One Hundred Year Renaissance", Ward Winslow Editor, The Santa Clara Valley Historical Association, 1995

- 1974: Δημιουργείται το επιστημονικό πάρκο του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου. Πλέον στην Μ. Βρετανία υπάρχουν γύρω στα 50 επιστημονικά πάρκα.
- Τέλη 1970: Δημιουργείται στην Κυανή Ακτή της Γαλλίας το μεγαλύτερο τεχνολογικό πάρκο της Ευρώπης, το γνωστό Sophia - Antipolis, το οποίο μέχρι και πριν από μερικά χρόνια συνεργαζόταν με 4 πανεπιστήμια, φιλοξενούσε στις εγκαταστάσεις της περισσότερες από 1.300 επιχειρήσεις και απασχολούσε πάνω από 25.000 εργαζόμενους. Στην Γαλλία υπάρχουν περίπου είκοσι επιστημονικά πάρκα.
- Ελλάδα: Μετά την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δημιουργήθηκε πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία και ανάπτυξη επιστημονικών πάρκων. Η ιδέα ήταν ήδη δοκιμασμένη στο εξωτερικό και το μόνο που έλειπε ήταν η χρηματοδότηση. Μέσω Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Πληροφορικής καθώς και Κοινοτικών Πλαισίων στήριξης έγιναν πλέον πραγματικότητα και τα επιστημονικά πάρκα στην Ελλάδα. Ο στόχος ήταν γνωστός: η προώθηση της καινοτομίας και του ανταγωνισμού στις συνδεδεμένες επιχειρήσεις και στα ιδρύματα γνώσης. Σήμερα λειτουργούν επτά επιστημονικά πάρκα τα οποία παρατίθενται παρακάτω και αναλύονται το κάθε ένα ξεχωριστά στο κεφάλαιο 5:

1. 1988: Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης
2. 1989: Επιστημονικό Πάρκο Πατρών
3. 1993: Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης (Ηράκλειο)
4. 2000: Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου (ΤΠΠΛ)
5. 2001: Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας
6. 2003: Επιστημονικό & Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου (Ιωάννινα)
7. 2009: Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Αττικής «Λεύκιππος».

Στον πίνακα 4.1 παρουσιάζονται τα επιστημονικά πάρκα ανά Ευρωπαϊκή πόλη και στον πίνακα 4.2 αναφέρονται τα ερευνητικά πάρκα της Αμερικής αντίστοιχα όπως αυτά καταγράφονται στην επίσημη ιστοσελίδα της UNESCO⁵¹.

⁵¹Πηγή: <http://en.unesco.org/>

4.3.1 Σκοπός του επιστημονικού και ερευνητικού πάρκου στην Αμερική.

Ο οργανισμός ένωσης ερευνητικών πάρκων στην Αμερική⁵² (AURP-Association of University Research Parks) ορίζει ένα ερευνητικό πανεπιστημιακό πάρκο ως ένα ακίνητο που βασίζεται μια επιχείρηση, στην οποία:

- Τα ακίνητα προορίζονται για την έρευνα και την εμπορευματοποίηση.
- Δημιουργούνται συνεργασίες με πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα.
- Ενθαρρύνεται η ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων
- Μεταφράζει την τεχνολογία.
- Καθοδηγεί την οικονομική ανάπτυξη μέσω της τεχνολογίας

4.3.2 Οικονομική Ενίσχυση Επιστημονικών Πάρκων στην Αμερική.

Η στήριξη εφευρετών και επιχειρηματιών σε κάθε στάδιο είναι ζωτικής σημασίας για την εξασφάλιση της ανταγωνιστικότητας της Αμερικής στην παγκόσμια οικονομία. Το υπουργείο Εμπορίου των ηνωμένων πολιτειών τον Μάιο του 2015 ανακοινώνει \$ 5 εκ. σε επιχορηγήσεις για προάγουν την καινοτομία σε ολόκληρη την Αμερική⁵³. Δώδεκα επιχορηγήσεις εκδόθηκαν μέσω των Περιφερειακών Στρατηγικών Καινοτομίας πρόγραμμα στήριξης προγραμματισμού και μελετών Σκοπιμότητας για τα επιστημονικά και ερευνητικά πάρκα.

Το πρόγραμμα (RIS) περιφερειακών στρατηγικών καινοτομίας, το οποίο διοργανώνεται από την Οικονομική Ανάπτυξη Διοίκησης του Τμήματος (EDA) Γραφείο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας (OIE), είναι μια νέα πρωτοβουλία που σχεδιάστηκε για να προωθήσει την καινοτομία και την ανάπτυξη ικανοτήτων δραστηριοτήτων σε περιοχές σε ολόκληρη τη χώρα μέσω τριών διαφορετικών τύπων επιχορηγήσεων: επιχορηγήσεις ιβ πρόκλησης, επιχορηγήσεις ομάδων για

⁵² Πηγή: <http://www.aurp.net/what-is-a-research-park>

⁵³ Πηγή: <http://www.eda.gov/news/press-releases/2015/05/22/ris.htm>

ανάπτυξη κεφαλαίων, και επιδοτήσεις επιστημονικών και ερευνητικών πάρκων για την ανάπτυξη⁵⁴.

Το πρόγραμμα επιδότησης επιστημονικών και ερευνητικών πάρκων για την ανάπτυξη παρέχει χρηματοδότηση για την σκοπιμότητα και τον σχεδιασμό για την κατασκευή νέων ή επέκταση της επιστήμης ή της έρευνας των πάρκων, ή την ανακαίνιση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων. Οι επιχορηγούμενοι του 2014 είναι οι εξής:

Επιχορηγούμενοι	Χρηματοδότηση
Ann Arbor SPARK, Ann Arbor, MI	\$ 247.170
St. Louis Economic Development Partnership, St. Louis, MO	\$500,000
California Polytechnic State University, San Luis Obispo, CA	\$498,286
Clemson University Land Stewardship Foundation, Inc. (CULSF), Clemson, SC	\$395,000
Georgia Tech Research Corporation, Atlanta, GA	\$460,707
Nevada County Economic Resource Council Foundation, Inc., Grass Valley, CA	\$500,000
Palm Beach County Board of County Commissioners, West Palm Beach, FL	\$290,600
Pittsburg State University, Pittsburg, KS	\$330,000
Rutgers, The State University of New Jersey, New Brunswick, NJ	\$498,577
The University of Tennessee Health Science Center, Memphis, TN	\$498,577

⁵⁴ "The Making of Silicon Valley: A One Hundred Year Renaissance", Ward Winslow Editor, The Santa Clara Valley Historical Association, 1995

Washington State University, Pullman, WA	\$158,467
The Regents of New Mexico State University, Las Cruces, NM	\$488,000

Πίνακας 4.1: Επιχορηγούμενα Επιστημονικά Πάρκα από το υπουργείο εμπορίου Ηνωμένων Πολιτειών για το 2014.⁵⁵

Η αποστολή των ΗΠΑ Οικονομικής Ανάπτυξης Διοίκησης (ΕΟΑ) είναι να οδηγήσει το ομοσπονδιακό πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης μέσω της προώθησης της ανταγωνιστικότητας και την προετοιμασία των περιφερειών της χώρας για την ανάπτυξη και την επιτυχία στην παγκόσμια οικονομία. Ένας οργανισμός που ανήκει στο Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ, ΕΟΑ κάνει επενδύσεις σε οικονομικά αναξιοπαθούντα κοινότητες, προκειμένου να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας για τους εργαζομένους των ΗΠΑ, την προώθηση της αμερικανικής καινοτομίας, και να επιταχύνει τη μακροπρόθεσμη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη.

4.3.3 Τα σημαντικότερα Ερευνητικά Πάρκα στην Αμερική έως το 2014.

Κάθε χρόνο, ο οργανισμός AURP τιμά ένα ερευνητικό πάρκο πανεπιστήμιου που έχει αποδείξει την αριστεία στη δημιουργία και την υποστήριξη υψηλής τεχνολογίας με βάση την οικονομική ανάπτυξη, ενισχύοντας έτσι τις ευκαιρίες μάθησης των μαθητών, και τη δημιουργία θέσεων εργασίας και δημόσιων εσόδων. Σύμφωνα με τον AURP⁵⁶ τα πανεπιστήμια με τα ερευνητικά πάρκα που ξεχώρισαν από το 1996 έως το 2014 ανά έτος είναι τα εξής:

ΕΤΟΣ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
2014	Technology Square at the Georgia Institute of Technology, Atlanta, Georgia
2013	University of Oklahoma University Research Campus, Norman, Oklahoma
2012	Buffalo Niagara Medical Campus, Buffalo, New York

⁵⁵ Πηγή: <http://www.eda.gov/news/press-releases/2015/05/22/ris.htm>

⁵⁶ Πηγή: <http://www.aurp.net/outstanding-research-parks>

2011	Research Park at the University of Illinois at Urbana-Champaign, Champaign, Illinois
2010	Virginia Tech Corporate Research Center, Blacksburg, Virginia
2009	Innovation Place, Saskatchewan, Canada
2008	Sandia Science & Technology Park, Albuquerque, New Mexico
2007	Centennial Campus at North Carolina State University, Raleigh, North Carolina
2006	The University City Science Center, Philadelphia, Pennsylvania
2005	The University City Science Center, Philadelphia, Pennsylvania
2004	Purdue Research Park, West Lafayette, Indiana
2003	The University of New Orleans Research & Technology Park, New Orleans, Louisiana
2002	The University of New Orleans Research & Technology Park, New Orleans, Louisiana
2001	University of Arizona Science and Technology Park, Tucson, Arizona
2000	Rensselaer Technology Park Campus, Troy, New York

1999	Research Triangle Foundation of North Carolina, Research Triangle Park, North Carolina
1998	Massachusetts Biotechnology Research Park, Worcester, Massachusetts
1997	Cummings Research Park, Huntsville, Alabama
1996	Cummings Research Park, Huntsville, Alabama

Πίνακας 4.2: Πανεπιστήμια με ερευνητικά πάρκα που ξεχώρισαν από το 1996 έως το 2014 ανά έτος σύμφωνα με τον οργανισμό AURP.

4.4 Η πορεία του Stanford University και Silicon Valley

4.4.1 Ιστορική Αναδρομή

Η Silicon Valley είναι μια από τις πιο καινοτόμες και παραγωγικές υψηλής τεχνολογίας περιοχές του κόσμου. Το Πανεπιστήμιο του Stanford είχε αντισυμβατικό χαρακτήρα από την ίδρυσή του το 1885⁵⁷. Ήταν στη Δύση, ανοιχτό για τις γυναίκες, μη-θρησκευτικό και αφιερωμένο στο σχηματισμό των «καλλιεργημένων και χρήσιμων πολιτών». Ως πρώτος πρόεδρος του πανεπιστημίου ο David Starr Jordan δήλωσε κατά την ημέρα των εγκαινίων του Stanford «Δεν είναι καθαγιασμένο από τις παραδόσεις; δεν παρεμποδίζεται από κανέναν. Όλες οι δημοσιεύσεις, έχουν κατεύθυνση προς τα εμπρός». Αξίζει να σημειωθεί πως αυτό εξακολουθεί να ισχύει και 126 χρόνια αργότερα .

Όταν το Πανεπιστήμιο του Stanford ιδρύθηκε, η γύρω περιοχή ήταν σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτη ως βιομηχανική περιοχή. Η σχολή, το προσωπικό και οι

⁵⁷ "The Silicon Valley Edge: A Habitat for Innovation and Entrepreneurship", Chong-Moon Lee, William F. Miller, Marguerite Gong Hancock, and Henry S. Rowen, Editors, The Stanford University Press, 2000.

φοιτητές του Stanford, που εντάχθηκαν στα πρώτα χρόνια της μπορούν πραγματικά να χαρακτηριστούν ως πρωτοπόροι. Το πανεπιστήμιο ήταν ένα ανήσυχο πνεύμα πρωτοπορίας από την έναρξη λειτουργίας του και παραμένει έως σήμερα⁵⁸.

Η πρώτη μεγάλη εταιρία υψηλής τεχνολογίας που θα σχηματίστηκε ήταν Federal Telegraph, που ιδρύθηκε το 1909 από έναν πρόσφατο απόφοιτο του Στάνφορντ, τον Κύριλλος Elwell. Η εταιρία, που αρχικά ονομαζόταν Poulson Wireless Telephone και Telegraph Company, αρχικά χρηματοδοτήθηκε από τον ιδρυτή, τα μέλη ΔΕΠ του Stanford και του προέδρου David Starr Jordan, ο οποίος επένδυσε \$500,00. Η Federal Telegraph εξελίχθηκε σε μια σημαντική εταιρία και δημιούργησε και άλλες επιχειρήσεις.

Η Federal Telegraph έχτισε ραδιοφωνικούς σταθμούς, ανέπτυξε εξοπλισμούς επικοινωνιών για το Πολεμικό Ναυτικό των ΗΠΑ, και ανέπτυξε δέκτες ραδιοφώνου για εκπομπή των καταναλωτών.

Το γραφείο επιστημονικής έρευνα και ανάπτυξης κατά τη διάρκεια της Β Παγκοσμίου Πολέμου ίδρυσε διάφορες εταιρείες. Ο Μπους έγινε ο κορυφαίος υποστηρικτής της πανεπιστημιακής συνεργασίας βιομηχανίας και ενθάρρυνε τη συνεργασία μεταξύ των πανεπιστημίων, της βιομηχανίας, και των στρατιωτικών.

Το Stanford Research Park σύντομα έγινε ένα κέντρο γνώσης για τις γενιές των νέων επιχειρήσεων και των προϊόντων. Ένα από τα μεγαλύτερα ερευνητικά πάρκα της χώρας και πιστεύεται ότι είναι η πρώτη τεχνολογία εστιασμένη πάρκο, κάθεται σε περίπου 700 στρέμματα του πανεπιστημίου γη και τα σπίτια 140 εταιρείες σε μόλις πάνω από 10 εκατομμύρια τετραγωνικά πόδια του χώρου⁵⁹. Είναι ένα μέρος όπου οι νεοσύστατες επιχειρήσεις μπορούν να βρουν χώρο για να εργαστούν, τους συναδέλφους να αναπηδήσει ιδέες μακριά του, να μοιραστεί τον εξοπλισμό και τη συνεχή διέγερση που έρχεται με νέο αίμα από το πανεπιστήμιο.

⁵⁸ "Understanding Silicon Valley: The Anatomy of an Entrepreneurial Region", Martin Kenney Editor, Stanford University Press, 2000.

⁵⁹ "Fred Terman at Stanford", C. Stewart Gillmore , Stanford University Press, 2004.

Η Billett - Packard ήταν ένας πρώιμος υποστηρικτής που δίδαξε μαθήματα βίντεο οτι τμήμα μηχανικής του Stanford για τη βιομηχανία. Σήμερα η HP συνεχίζει να βρίσκεται εκεί, μαζί με τους υπαλλήλους της περίπου 140 άλλες επιχειρήσεις συμπεριλαμβανομένων των Facebook, το Skype, Tesla Motors και η Genencor.

Το 1970 το Stanford δημιούργησε το γραφείο εκμετάλλευσης τεχνολογίας (OTL). Η αρχική έμφαση του OTL δεν ήταν στην παραγωγή εσόδων, αλλά μάλλον για να επιτρέψει τις εφευρέσεις των διδασκόντων και των φοιτητών για να γίνει διαθέσιμα στο κοινό μέσω μιας διαδικασίας εμπορευματοποίησης. Σήμερα, το γραφείο είναι ένας αναγνωρισμένος ηγέτης και καινοτόμος για τη διευκόλυνση της μεταφοράς τεχνολογίας προς όφελος της κοινωνίας. Σε τέσσερις δεκαετίες, έχει δημιουργήσει περισσότερες από 8.000 εφευρέσεις, περισσότερες από 3.000 άδειες και περισσότερα από \$1.3 δις έσοδα για το Stanford για την προώθηση της έρευνας και της εκπαίδευσης αποστολή του πανεπιστημίου.

Το Stanford έχει επίσης δρομολογήσει ένα μεγάλο αριθμό προγραμμάτων διδασκαλίας, εργαστήρια και προγράμματα καθοδήγησης για την παροχή ευκαιριών μάθησης για τους φοιτητές καθώς και καθηγητές που ενδιαφέρονται για την επιχειρηματικότητα.

4.4.2 Στόχος

Το Στάνφορντ είναι μια ανεξάντλητη πηγή καινοτομίας με στόχο την παραγωγής της εξέλιξης στο τομέα της έρευνας και τη δημιουργία πολλών καινοτόμων εταιρειών. Παρέχει στη βιομηχανία την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο και να δίνει στους ερευνητές την ευκαιρία να δοκιμάσουν τις ιδέες τους στον κόσμο των επιχειρήσεων.

4.4.3 Χρηματοδότηση

Το πανεπιστήμιο του Stanford έχει αποδείξει ότι η διεπιστημονική έρευνα μπορεί να οδηγήσει σε εξελίξεις στην οικονομία με απίστευτα θετικές συνέπειες για όλο τον κόσμο. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της επίσημης ιστοσελίδας του πανεπιστημίου για το έτος 2014-15⁶⁰:

⁶⁰⁻⁵⁵ Πηγή: <http://facts.stanford.edu/research/>

- Υπάρχουν περισσότερα από 5.300 εξωτερικά έργα σε όλη την αιγίδα του πανεπιστημίου.
- Ο συνολικός προϋπολογισμός για την χορηγία έργων ανέρχεται στα 1.33 \$ δις
- Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή στη χρηματοδότηση του Εθνικού Εργαστηρίου SLAC Επιταχυντής (SLAC).
- Από τα έργα αυτά, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση χρηματοδοτεί περίπου το 82%, συμπεριλαμβανομένου του SLAC.
- Σχεδόν \$230 εκατομμύρια για τη στήριξη προέρχονται από μη ομοσπονδιακές πηγές χρηματοδότησης.

Αξίζει να σημειωθεί πως την περίοδο 2013-14, το πανεπιστήμιο Stanford έλαβε περισσότερα από 108,6\$ εκ. από 655 εταιρίες τεχνολογίας⁶¹.

4.4.4 Επιπτώσεις της έρευνας του Stanford University στην κοινωνία

Σύμφωνα με μελέτη του 2012 αποφοίτων του πανεπιστημίου Stanford (**Stanford University's Economic Impact via Innovation and Entrepreneurship, 2012**) καθώς και τα στοιχεία της επίσημης ιστοσελίδας του πανεπιστημίου⁶²:

- Εκτιμάται ότι οι εταιρείες που έχουν συσταθεί από επιχειρηματίες του Στάνφορντ δημιουργούν παγκοσμίως έσοδα \$ 2.7 τρις ετησίως
- Έχουν δημιουργήσει 5,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας από το 1930.

⁶² Πηγή: <http://facts.stanford.edu/research/>

- Οι απόφοιτοι και οι καθηγητές έχουν δημιουργήσει 39.900 επιχειρήσεις από το 1930, οι οποίες, αν συγκεντρωθούν συλλογικά σε ανεξάρτητο έθνος, θα αποτελούσαν την 10η μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου.

4.5 Συνεργασίες Πανεπιστημίων - Επιχειρήσεων (UNISPAR)

Η επιστήμη και η τεχνολογία είναι οι κύριες κινητήριες δυνάμεις της βιομηχανικής, οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, και οι δεσμοί μεταξύ πανεπιστημίων και βιομηχανίας είναι ζωτικής σημασίας σε αυτή τη διαδικασία. Το πρόγραμμα της UNESCO⁶³ για την συνεργασία Πανεπιστημίου-Βιομηχανίας-Επιστήμης (UNISPAR ξεκίνησε το 1993 για να βελτιωθεί η ποιότητα των πανεπιστημίων στις αναπτυσσόμενες χώρες και να τα ενθαρρύνει να συμμετάσχουν πιο ενεργά στη διαδικασία της εκβιομηχάνισης της χώρας τους.

Σήμερα, το πρόγραμμα βοηθά τα πανεπιστήμια στις αναπτυσσόμενες χώρες να συνάγουν εταιρικές σχέσεις με τη βιομηχανία, προκειμένου να ενισχύσουν την ικανότητά τους για καινοτομία, έτσι ώστε να μπορεί να αγκαλιάσει την οικονομία της γνώσης και της βιώσιμης ανάπτυξης.

4.6 Διακυβέρνηση Επιστημονικών και Τεχνολογικών Πάρκων

Από το 2002, το πρόγραμμα UNISPAR⁶⁴ έχει επικεντρωθεί στην ανάπτυξη ικανοτήτων και τεχνικής βοήθειας στη διακυβέρνηση των επιστημονικών και τεχνολογικών πάρκων.

Τα αναμενόμενα αποτελέσματα είναι:

- Ισχυρότερες εταιρικές σχέσεις και δεσμοί μεταξύ των πανεπιστημίων και βιομηχανίας, συμπεριλαμβανομένων των μικρών

⁶³ Πηγή: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/science-technology/university-industry-partnerships/science-parks-around-the-world/>

⁶⁴ Πηγή: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/science-technology/university-industry-partnerships/science-parks-around-the-world/>

και μεσαίων επιχειρήσεων, την προώθηση της καινοτομίας, της εκπαίδευσης μηχανικών, συνεργασία Βορρά-Νότου, της ισότητας των φύλων, συντήρηση και συναφείς τομείς για την τεχνολογική ανάπτυξη.

- Η ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης των μηχανικών στη μεταφορά των αποτελεσμάτων της έρευνας, τη συντήρηση του εξοπλισμού και των συναφών τομέων.
- Η ισχυρότερη δικτύωση της τεχνολογίας για την ανάπτυξη, που χρηματοδοτείται από τη βιομηχανία με την υποστήριξη της UNESCO.

Για το σκοπό αυτό, η UNESCO συνεργάζεται στενά με τις διεθνείς επαγγελματικές οργανώσεις στον τομέα αυτό. Αυτά περιλαμβάνουν τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τεχνόπολης (WTA) και την Διεθνή Ένωση Επιστημονικών Πάρκων (IASP). Τον Ιούλιο του 2012, UNESCO και WTA δεσμεύτηκαν στην ενίσχυση της συνεργασίας.

Τον Σεπτέμβριο του 2006, η UNESCO, ο κορεάτικος Οργανισμό Διεθνούς Συνεργασίας (KOICA) και η Μητροπολιτική πόλη Νταετζεόν (Daejeon Metropolitan City) υπέγραψαν πενταετή συμφωνία για να βοηθήσουν τις αναπτυσσόμενες χώρες να διαχειρίζονται επιστημονικά και τεχνολογικά πάρκα σε τομείς όπως η βιοτεχνολογία και οι ΤΠΕ. Ως μέρος της συμφωνίας αυτής, διάφορα διεθνή εργαστήρια κατάρτισης υλοποιήθηκαν για τους διαχειριστές των πάρκων. Το έργο ανέπτυξε επίσης μια σειρά από περιφερειακά δίκτυα.

4.7 Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας το Κεφάλαιο 4 οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως των επιστημονικών πάρκων παγκοσμίως είναι η έρευνα και η δημιουργία καινοτομίας σε μια προσπάθεια εξέλιξης της οικονομίας και της γνώσης. Αξίζει να σημειωθεί πως η Αμερική στηρίζει έμπρακτα τους εφευρετών και τους επιχειρηματίες σε κάθε στάδιο καθώς κρίνεται ζωτικής σημασίας η συμβολή τους για την εξασφάλιση της ανταγωνιστικότητας της Αμερικής στην παγκόσμια οικονομία. Σημαντική είναι και η συμβολή της UNESCO παγκοσμίως μέσω του προγράμματος της για την συνεργασία Πανεπιστημίου-Βιομηχανίας-Επιστήμης για

την βελτίωση της ποιότητας των πανεπιστημίων στις αναπτυσσόμενες χώρες την ενθάρρυνση συμμετοχής πιο ενεργά στη διαδικασία της εκβιομηχάνισης της χώρας τους.

Κεφάλαιο 5 : Επιστημονικά Πάρκα στην Ελλάδα -

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο 5 γίνεται μια εκτενής αναφορά στα Επιστημονικά Πάρκα που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Μετά από επικοινωνία μας με τα κατά τόπους επιστημονικά πάρκα της χώρας μας, έγινε μία πρώτη συλλογή πληροφοριών, όπου κατέστη αυτό δυνατό, μέσω ερωτηματολογίων η οποία εμπλουτίστηκε με τις πληροφορίες από τους επιμέρους διαδικτυακούς τόπους. Σκοπός του κεφαλαίου είναι να αναδείξει την προσπάθεια που γίνεται στη χώρα μας ,από το εξειδικευμένο προσωπικό και τη διοίκηση, για την προώθηση της καινοτομίας και της ανάπτυξης σε μια χώρα που, κατά γενική ομολογία, υστερεί τεχνολογικά. Στη συνέχεια εστιάζουμε στο Επιστημονικό Πάρκο Πάτρας, στο τρόπο με τον οποίο αυτό λειτουργεί και στο κατά πόσο συμβάλλει στην προώθηση της καινοτομίας.

5.2 Επιστημονικά Πάρκα στην Ελλάδα - Συνοπτική Επισκόπηση

5.2.1 Νομικό καθεστώς

Νόμος 2741/1999 παρ. 3, άρθρο 23.

Στο άρθρο αυτό δίνεται ο ορισμός του Επιστημονικού Τεχνολογικού Πάρκου (ΕΤΠ), όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, μέσα από το είδος των επιχειρήσεων που μπορούν να φιλοξενούν και οι κύριοι στόχοι του ΕΤΕΠ. Επίσης, σύμφωνα με τον νόμο αυτό, τα Τεχνολογικά Πάρκα έχουν την μορφή ανώνυμης εταιρείας (ΑΕ) και τους διέπουν οι αντίστοιχες διατάξεις περί ανωνύμων εταιρειών. Στο Παράρτημα Β παρατίθεται απόσπασμα του Φύλλου Εφημερίδας της Κυβερνήσεως που περιλαμβάνει το εν λόγω άρθρο.

5.2.2 Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης

Παρακάτω αναλύεται η δομή του Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλονίκης, όπως αυτή παρουσιάζεται στον επίσημο διαδικτυακό τόπο του ιδρύματος. Η ίδρυση του Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλονίκης έγινε το 1988, από το Ερευνητικό

Ινστιτούτο Τεχνικής Χημικών Διεργασιών (ΕΙΤΧΗΔ) του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας, Στόχος ήταν η σύνδεση της έρευνας με την παραγωγή. Οι εγκαταστάσεις του Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλονίκης περιλαμβάνουν:

- Τα ερευνητικά εργαστήρια του ΕΚΕΤΑ/ΙΤΧΗΔ
- Τη Θερμοκοιτίδα Επιχειρήσεων
- Το κτίριο Διοίκησης με το Συνεδριακό Κέντρο και τη Βιβλιοθήκη & Επιστημονική Πληροφόρηση

Οι βασικοί στόχοι του Ε.Κ.Ε.Τ.Α. (Εθνικό Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης) είναι η εκπόνηση εφαρμοσμένης τεχνολογικού χαρακτήρα έρευνας αλλά και η δημιουργία εφαρμογών και προϊόντων ως αποτέλεσμα της έρευνάς του. Αποτελείται από την κεντρική διεύθυνση και πέντε ερευνητικά ινστιτούτα:

1. **Ινστιτούτο Χημικών Διεργασιών και Ενεργειακών Πόρων** - (Ι.Δ.Ε.Π.) Η κύρια αποστολή του ΙΔΕΠ είναι η επίτευξη βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας, η ανάπτυξη πρωτοπόρων τεχνολογιών παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών και η επιδίωξη επιστημονικής και τεχνολογικής αριστείας σε επιλεγμένες περιοχές της Χημικής Μηχανικής, που περιλαμβάνουν την Ενέργεια, το Περιβάλλον, τα Υλικά και τις Διεργασίες, με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών του Ελληνικού και Ευρωπαϊκού βιομηχανικού και παραγωγικού τομέα.
2. **Ινστιτούτο Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών** - (Ι.Π. ΤΗΛ.) Το ΙΠΤΗΛ εστιάζει στην διεξαγωγή εφαρμοσμένης και τεχνολογικής έρευνας σε θεματικές περιοχές στρατηγικής σημασίας για την εθνική οικονομία, την δραστηριότητα μεγάλων επιχειρηματικών ομίλων και ΜΜΕ που δραστηριοποιούνται στο χώρο της Πληροφορικής. Μερικοί από τους τομείς που δραστηριοποιείται είναι: (α) επεξεργασία πληροφορίας, (β) προηγμένες e-υπηρεσίες για την κοινωνία της γνώσης, (γ) εικονική πραγματικότητα και (δ) τηλεπικοινωνίες.
3. **Ινστιτούτο Βιώσιμης Κινητικότητας και Δικτύων Μεταφορών** - (Ι.ΜΕΤ.) Ο γενικός στόχος του Ινστιτούτου Βιώσιμης Κινητικότητας και Δικτύων Μεταφορών είναι η εφαρμοσμένη έρευνα στον Τομέα των Μεταφορών, αλλά και η παροχή υπηρεσιών υποστήριξης της έρευνας σε θέματα

λειτουργίας, οργάνωσης, προγραμματισμού, προτυποποίησης, οικονομικής ανάλυσης, διαχείρισης, τεχνολογίας μεταφορικών μέσων και επιπτώσεων των χερσαίων, θαλάσσιων, εναέριων και συνδυασμένων μεταφορών στην Ελλάδα.

4. ***Ινστιτούτο Εφαρμοσμένων Βιοεπιστημών*** - (I.N.EB.) Δραστηριοποιείται στον τομέα της Αγροβιοτεχνολογίας όπου παίζει καθοριστικό ρόλο στη χαρτογράφηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της Ελληνικής βιοποικιλότητας, στη Μεταφραστική Ιατρική Έρευνα με βασικό στόχο την κατανόηση των νοσημάτων του ανθρώπου, την ανάπτυξη εργαστηριακών εφαρμογών και τη μεταφορά τους στην κλινική πράξη καθώς και στην Πληροφορική Βιοδεδομένων Μεγάλης Κλίμακας.
5. ***Ινστιτούτο Έρευνας και Τεχνολογίας Θεσσαλίας*** (IETEΘ). Το IETEΘ δραστηριοποιείται στους ερευνητικούς τομείς της Μηχανοτρονικής, της Αγροτεχνολογίας, της Βιοϊατρικής και της Κινησιολογίας. Είναι αρμόδιο για την υλικοτεχνική υποστήριξη και προαγωγή της έρευνας, ανάπτυξης εφαρμογών και παραγωγής προϊόντων για τη βιομηχανική, οικονομική και κοινωνική αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων στους ερευνητικούς τομείς που υποστηρίζει.

Στο ΕΚΕΤΑ απασχολούνται περίπου 600 άτομα διαφόρων ειδικοτήτων. Οι ερευνητικές δραστηριότητες του κέντρου έχουν οδηγήσει στη δημιουργία 4 εταιρειών τεχνοβλαστών (spin offs).⁶⁵

Το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης λαμβάνοντας σοβαρά υπόψιν τις δυνατότητες και το εύρος της καινοτομίας αλλά και τα ενδογενή προβλήματα και χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και τις τεχνολογικές ανάγκες τους, έχει αναπτύξει κάποιες υπηρεσίες για τις Ελληνικές Επιχειρήσεις με στόχο την ανάπτυξη της ικανότητάς τους για καινοτομία.⁶⁶

⁶⁰ Spin off εταιρεία /Τεχνοβλαστός (επιχειρήσεις έντασης γνώσης) : Επιχείρηση που συστήνεται με σκοπό την εμπορική αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων και τεχνογνωσίας που παρήχθησαν από Δημόσιους Οργανισμούς, Παραγωγής Γνώσης. Η αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της τεχνογνωσίας σκοπό έχει να μετατραπούν αυτά σε Καινοτόμα Προϊόντα και Καινοτόμες Διεργασίες και Διαδικασίες

⁶⁶ Πηγή: www.thestep.gr

5.2.3 Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Κρήτης

Παρακάτω αναλύεται η δομή του Τεχνολογικού και Επιστημονικού Πάρκου Κρήτης, όπως αυτή παρουσιάζεται στον επίσημο διαδικτυακό τόπο του ιδρύματος. Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης (ΕΤΕΠ-Κ) αποτελεί μια πρωτοβουλία του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ), στο πλαίσιο του ρόλου του στη διάχυση της τεχνογνωσίας που παράγεται στην Ακαδημαϊκή Κοινότητα και τα Ερευνητικά Ινστιτούτα. Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης διαχειρίζεται η Εταιρεία Διαχείρισης και Ανάπτυξης του Επιστημονικού & Τεχνολογικού Πάρκου Κρήτης Α.Ε., η οποία ιδρύθηκε το Δεκέμβριο του 1993. Το ΙΤΕ και η Τράπεζα Πειραιώς είναι τη στιγμή αυτή οι μεγαλύτεροι μέτοχοι (περίπου 30 % έκαστος) της εταιρείας με 22 μικρομετόχους. Το Πάρκο διοικείται από μια μικρή ομάδα ειδικών που διαθέτει ευρεία επιστημονική και επιχειρηματική γνώση.

Οι μεταβαλλόμενες ανάγκες της περιφέρειας και οι εξελίξεις στον τομέα της έρευνας από τα Ερευνητικά Ινστιτούτα του ΙΤΕ αλλά και από τα Ακαδημαϊκά και Ερευνητικά Ιδρύματα της περιοχής, οδήγησαν στη σημερινή διαμόρφωση του Επιστημονικού Πάρκου Κρήτης. Το Επιστημονικό Πάρκο Κρήτης προσφέρει επίσης, τις υπηρεσίες Θερμοκοιτίδας για νεοσύστατες εταιρείες που επιδιώκουν την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας τους, εξειδικευμένες επαγγελματικές υπηρεσίες με στόχο να βοηθήσει και καθοδηγήσει τις νέες επιχειρήσεις να θέσουν ως στόχο την ανάπτυξη τεχνογνωσίας σε καινοτόμες τεχνολογίες, να αξιολογήσουν και κατοχυρώσουν τα δικαιώματα της διανοητικής τους ιδιοκτησίας, να αποκτήσουν ισχυρότερη διαπραγματευτική ισχύ στην επιδίωξη της επίτευξης των επιχειρηματικών τους στόχων και, τέλος, να μεταφέρουν και να υλοποιήσουν την τεχνολογία τους μέσω της παραγωγής καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Κατά τη διάρκεια των 15 χρόνων λειτουργίας του, το Πάρκο υποστήριξε περισσότερες από 45 εταιρείες στην ανάπτυξη των επιχειρηματικών επιδιώξεων τους και υλοποίησε μεγάλο αριθμό προγραμμάτων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στην περιφέρεια.⁶⁷

⁶⁷ πηγή πληροφοριών για το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης: www.stepc.gr

Μετά από επικοινωνία μας με στέλεχος του τομέα διοίκησης του Τεχνολογικού Επιστημονικού Πάρκου Κρήτης, επισημάνθηκαν οι εξής προϋποθέσεις για την ένταξη μιας επιχείρησης στο πάρκο:

- Ομολογία μεταξύ των προσφερόμενων υπηρεσιών και των απαιτήσεων των αιτούντων
- Επιχειρηματικό σχέδιο που καλύπτει στόχους, πληροφορίες για την αγορά, τον ανταγωνισμό, τους πελάτες, το κόστος ανάπτυξης, το μάρκετινγκ και προβλέψεις χρηματοροών
- Ύπαρξη ανταγωνιστικής τεχνογνωσίας
- Δυνατότητες Έρευνας και Ανάπτυξης και συνεργασίες με το ΙΤΕ και τα ακαδημαϊκά ιδρύματα
- Ικανότητες της ομάδας διοίκησης σε ερευνητικό και επιχειρηματικό επίπεδο
- Προσωπική δέσμευση της ομάδας διοίκησης

Αξίζει να σημειωθεί πως αρχικά οι αιτήσεις αξιολογούνται από το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΔΑΠ ΕΤΕΠ-Κ ΑΕ και στη συνέχεια από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος Τεχνολογίας Έρευνας. Όλες οι επιχειρήσεις γίνονται αρχικά δεκτές για δοκιμαστική περίοδο 6 μηνών. Στη συνέχεια αξιολογούνται και η σύμβαση μπορεί να παραταθεί μέχρι το πολύ 5 χρόνια.

Το πάρκο ενθαρρύνει τις μικρές καινοτόμες επιχειρήσεις να εγκατασταθούν στο ΕΤΕΠ-Κ και να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα που προσφέρονται καθώς και τις δεξιότητες και την τεχνογνωσία που υπάρχει. Ο ρόλος του είναι να δημιουργήσει ένα «Καινοτόμο Περιβάλλον» και να συνδέσει την ερευνητική και τεχνολογική ανάπτυξη με την αντίστοιχη περιφερειακή. Λειτουργεί σαν μια «Θερμοκοιτίδα» νέων ιδεών, υποστηρίζοντας την ανάπτυξη μικρών νέων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, προερχόμενες κυρίως από το Πανεπιστήμιο και το ΙΤΕ, καθώς και επιχειρήσεις από την περιφέρεια ή ξένες, με καινοτόμο χαρακτήρα.

Εξαιτίας της περιορισμένης ζήτησης τεχνολογικών υπηρεσιών στην Κρήτη που οφείλεται αφ' ενός στη δομή του παραγωγικού ιστού και αφ' ετέρου στην έλλειψη ενημέρωσης του ιδιωτικού τομέα για τις δυνατότητες που υπάρχουν, το ΙΤΕ

προώθησε την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων σε τομείς που έχει διεθνώς ανταγωνιστική τεχνολογία, σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και επενδυτικούς φορείς, ανάλογα με την περίπτωση.

Έτσι, τη στιγμή αυτή, σε ότι αφορά τη μεθοδολογία που ακολουθείται για την αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων από το ΙΤΕ, υπάρχουν οι παρακάτω 3 προσεγγίσεις:

A. Δημιουργία εταιρείας με χρηματοδότηση από ιδιωτικές επιχειρήσεις

Στην περίπτωση αυτή το ΙΤΕ συνεργάζεται με ιδιωτικές επιχειρήσεις, τράπεζες κλπ για τη δημιουργία της νέας επιχείρησης, στην οποία έχει ένα ποσοστό συνήθως μειοψηφικό, έναντι τεχνογνωσίας την οποία παρέχει. Τέτοιο παράδειγμα είναι η εταιρεία FORTHnet AE.

B. Δημιουργία εταιρείας με χρηματοδότηση από Κεφάλαια Επιχειρηματικού Κινδύνου (Venture Capital)

Στην περίπτωση αυτή, η χρηματοδότηση της επένδυσης γίνεται μέσω εταιρείας Venture Capital ενώ το ΙΤΕ συμμετέχει με μειοψηφικό ποσοστό, με παροχή τεχνογνωσίας την οποία διαθέτει το Ίδρυμα είτε με τη μορφή πατέντας ή άλλη μορφή. Παράδειγμα τέτοιας επιχείρησης είναι η FORTH Photonics AE που χρηματοδοτήθηκε από την Εθνική Επιχειρηματικών Συμμετοχών, θυγατρική της Εθνικής Τράπεζας και στη συνέχεια εξαγοράστηκε από την Scottish Enterprise και σήμερα εδρεύει στη Μ. Βρετανία σαν Dysis Medical Inc.

Γ. Ανάπτυξη εταιρείας στο ΕΤΕΠ-Κ

Στην περίπτωση αυτή, η εταιρεία δημιουργείται από εργαζόμενους στο ΙΤΕ ή φοιτητές ή απόφοιτους του Πανεπιστημίου και εγκαθίσταται στο ΕΤΕΠ-Κ όπου υποστηρίζεται η ανάπτυξη της. Συνήθως παρέχεται τεχνολογική υποστήριξη από τα εργαστήρια του ΙΤΕ ή/και του Πανεπιστημίου Κρήτης. Τέτοιες επιχειρήσεις έχουν ιδρυθεί από μέλη του ΙΤΕ καθώς και από φοιτητές ή απόφοιτους του Πανεπιστημίου Κρήτης.

5.2.4 Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου

Παρακάτω γίνεται μια ιστορική αναδρομή η οποία καταλήγει στο πώς εμφυτεύθηκε η ιδέα για τη δημιουργία του πάρκου. Στον επίσημο ιστότοπο του πάρκου μπορούμε να δούμε τα εξής:

«...Κατά την περίοδο 1977-1989 έλαβε χώρα μία ανοιχτή και μακροχρόνια αναζήτηση σχετικά με τις δυνατές προοπτικές επανάχρησης του βιομηχανικού συγκροτήματος της "Γαλλικής Εταιρείας Μεταλλείων Λαυρίου", η οποία είχε διακόψει την επαγγελματική της δραστηριότητα. Οι τοπικές αρχές, διοικήσεις επιχειρήσεων και ακαδημαϊκοί στον τομέα της μεταλλευτικής και της μεταλλουργικής μηχανικής μετείχαν στις σχετικές εκτενείς συζητήσεις, στις οποίες η ιστορική αξία του συνόλου και των επιμέρους τμημάτων των εγκαταστάσεων αναγνωριζόταν απόλυτα και η ανάγκη για διάσωση των ιστορικών, αρχιτεκτονικών και τεχνολογικών χαρακτηριστικών υποστηρίχτηκε θερμά. Στις συζητήσεις αυτές αναγνωρίζονταν δύο επιλογές:

Η πρώτη υποστήριξε την αποκατάσταση και επανάχρηση των βιομηχανικών εγκαταστάσεων και του περιβάλλοντα χώρο για ποικίλους κοινωνικούς και πολιτιστικούς σκοπούς, όπως θέατρα, μουσεία, εκθεσιακά κέντρα, υποδομές αναψυχής, άθλησης και εκπαίδευσης, κλπ. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα εφαρμογής της ιδέας αυτής στην Αττική είναι το παλιό εργοστάσιο Γκαζιού της Αθήνας, το οποίο αποκαταστάθηκε και μετατράπηκε σε πολλαπλό πολιτιστικό κέντρο.

Η δεύτερη πρόταση, πιο ευαισθητοποιημένη ως προς το ιστορικό φορτίο που φέρουν οι εγκαταστάσεις και η περιοχή, επέτεινε τη σημασία της διάσωσης της τεχνολογικής φυσιογνωμίας του συγκροτήματος μέσω μίας καινοτόμου πρωτοβουλίας με στόχο την αποκατάσταση και την αναγέννηση του παλαιού βιομηχανικού συγκροτήματος και την επανάχρησή του ως *τεχνολογικού και πολιτιστικού πάρκου*. Σε επίπεδο συμβολισμών, το πάρκο θα αναβίωνε την ιστορική ταυτότητα και τη συλλογική μνήμη ως τόπου παραγωγής από τους αρχαίους χρόνους. Σε πραγματιστικό επίπεδο, το πάρκο θα συνέβαλε στην τεχνολογική αναβάθμιση της αθηναϊκής βιομηχανίας μέσω της μεταφοράς τεχνολογίας, της ίδρυσης spin - off εταιριών, τη δημιουργία νέου επιχειρηματικού περιβάλλοντος και υποδομών, καθώς και της ανάπτυξης νέων εφαρμογών και

καινοτομιών παραγωγής ή προϊόντων. Έτσι, γεννήθηκε η ιδέα του Τεχνολογικού και Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου...»⁶⁸

Μετά από επικοινωνία μας με στέλεχος του τομέα διοίκησης του Τεχνολογικού Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου, μας επισημάνθηκαν τα εξής: η ίδρυση του Τεχνολογικού Πολιτιστικού Πάρκου Λαυρίου (ΤΠΠΑ) από το ΕΜΠ στόχευε πρωταρχικά στη διάσωση ενός μοναδικού μνημείου Βιομηχανικής κληρονομιάς που περιελάμβανε τόσο το κτιριακό όσο και το περιβαλλοντικό αντικείμενο. Ακόμη, στόχευε στην υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας μέσω της δημιουργίας ενός νέου πόλου ανάπτυξης σε μια κρίσιμη περίοδο για το Λαύριο (1990-1995), όπου η έντονη αποβιομηχάνιση είχε φέρει μεγάλη ανεργία και οικονομικό μαρασμό. Τέλος, το ΕΜΠ στόχευε με την ίδρυση του ΤΠΠΑ στην ενίσχυση του προγράμματος των σπουδών του μέσα από την εμπλοκή του σε ένα σημαντικό και πολυδιάστατο έργο το οποίο θα έφερνε το ίδρυμα σε επαφή με σημαντικά τεχνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.

Σύμφωνα με τους υπεύθυνους, το βασικό και πρωταρχικό κριτήριο για να γίνει δεκτή μία επιχείρηση στο πάρκο είναι ένα: *να διαθέτει καινοτομικά προϊόντα ή παραγωγική διαδικασία*. Στον επίσημο ιστότοπο του πάρκου μπορούμε να δούμε και αναλυτικά τα χαρακτηριστικά που οφείλει να έχει μία επιχείρηση. Οι επιχειρήσεις λοιπόν, θα πρέπει να ενστερνίζονται μέσα από το σχέδιο λειτουργίας και ανάπτυξης τους την καινοτομικότητα σαν τον ειδικό εκείνο τρόπο επιχειρηματικής λειτουργίας με ενσωματωμένο σκοπό για ένα ειδικό - καινοτομικό – αποτέλεσμα. Να στοχεύουν στη δημιουργία ενός καινοτομικού αποτελέσματος το οποίο συνεισφέρει στην ανανέωση και διεύρυνση του φάσματος των προϊόντων και των υπηρεσιών ή και στην ανανέωση μεθόδων παραγωγής, εφοδιασμού και διανομής ή και στην εισαγωγή αλλαγών στην οργάνωση και τη διαχείριση. Επίσης, θα πρέπει να δραστηριοποιούνται συμβάλλοντας στην σύνδεση της έρευνας και καινοτομικής τεχνολογικής ανάπτυξης με τον ευρύτερο παραγωγικό χώρο στοχεύοντας, είτε στην αξιοποίηση - εκμετάλλευση αποτελεσμάτων έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, είτε και στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και των οργανισμών. Τέλος θα πρέπει να συμβάλλουν όλες μαζί αλλά και κάθε μία ξεχωριστά ώστε το πάρκο να γίνει ένας παραδειγματικός χώρος προαγωγής της καινοτομικότητας, σαν τρόπου επιχειρηματικής λειτουργίας,

⁶⁸ Πηγή : www.ltp.ntua.gr

ανάδειξης της καινοτομίας, σαν διαδικασία δημιουργίας νέων αξιοποιήσιμων οντοτήτων (των καινοτομιών) και προώθησης καινοτομιών. Τα καινούργια σχέδια δράσης αποτελούν κατά κύριο λόγο πρωτοβουλία του ίδιου του πάρκου, το οποίο προετοιμάζει τις προτάσεις, τις κοστολογεί και τις υποβάλει προς αξιολόγηση από το Διοικητικό Συμβούλιο και τη Γενική Συνέλευση του ΤΠΠΑ.

Από τη μεριά του, το Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου παρέχει συνεχή υποστήριξη στους νέους επιχειρηματίες που το επιλέγουν ως στέγη. Μέσω δράσεων προβολής και προώθησης των καινοτόμων προϊόντων και των υπηρεσιών που παρέχουν συμβάλλει στην ανάπτυξη νέων μορφών επιχειρηματικότητας.

Βέβαια, αξίζει να σημειωθεί πως, γίνεται συνεχώς προσπάθεια για την αλληλεπίδραση του πάρκου με τους τοπικούς φορείς και την τοπική πολιτική ηγεσία μέσω κατάλληλων υπηρεσιών.

Τέλος, πρέπει να αναφέρουμε πως άποψη του εκπροσώπου με τον οποίο συνομιλήσαμε στα πλαίσια της εκπόνησης της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι πως τα Ελληνικά Τεχνολογικά και Επιστημονικά Πάρκα (ΕΤΕΠ), δεν έχουν μέχρι σήμερα λάβει μια στοιχειώδη θεσμική κατοχύρωση (όπως συμβαίνει στις περισσότερες χώρες), με αποτέλεσμα να αποκλείονται από πολλές δράσεις που σχετίζονται άμεσα με το αντικείμενο της δραστηριότητάς τους και να αποδυναμώνεται ο ρόλος που πηγάζει από τη σύστασή τους, δηλαδή η διασύνδεση της έρευνας με την παραγωγή για τη δημιουργία καινοτόμου εξειδικευμένου προφίλ οικονομικής ανάπτυξης σε κάθε περιοχή στην οποία λειτουργούν. Τα ΕΤΕΠ, ενώ αποτελούν οργανωμένους χώρους εγκατάστασης επιχειρήσεων με ειδικούς όρους για την αδειοδότηση / χωροθέτηση λειτουργιών, δεν αντιμετωπίζονται από την πολιτεία ως τέτοιοι. Η έλλειψη κινήτρων εγκατάστασης επιχειρήσεων στα ΕΤΕΠ, τα καθιστά λιγότερο ελκυστικά από τις ΒΠΕ και τα Επιχειρηματικά Πάρκα.

5.2.5 Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας

Το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας ιδρύθηκε το 2001 από αναπτυξιακούς και βιομηχανικούς φορείς της Περιφέρειας της Θεσσαλίας. Οι βασικοί στόχοι του είναι: η διασύνδεση της Πανεπιστημιακής έρευνας με την παραγωγή και την

βιομηχανία, να δώσει την δυνατότητα στις επιχειρήσεις να εξελίξουν τα νέα προϊόντα ή υπηρεσίες τους. Επίσης, η ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων και κατ'επέκταση η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας αποτελεί πρωταρχικό στόχο του Τεχνολογικού Πάρκου Θεσσαλίας. Οι υπηρεσίες, ως Τεχνολογικό Πάρκο, που προσφέρει το ΤΠΘ στις φιλοξενούμενες επιχειρήσεις είναι υπηρεσίες ανάπτυξης και υποστήριξης, η καθεμιά από τις οποίες συμβάλλει με διαφορετικό τρόπο στην ανάπτυξη και εξέλιξη μιας επιχείρησης. Στους χώρους του Πάρκου μπορούν να φιλοξενηθούν συνολικά γύρω στις 30 επιχειρήσεις με διαφορετικές ανάγκες. Αυτή τη στιγμή στους χώρους του Πάρκου φιλοξενούνται 5 επιχειρήσεις και πριν από αυτές έχουν υπάρξει και άλλες 11.⁶⁹

Πέρα από τη Θερμοκοιτίδα Επιχειρήσεων, το Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας στεγάζει και το Ινστιτούτο Έρευνας και Τεχνολογίας Θεσσαλίας (ΙΕΤΕΘ). Το ΙΕΤΕΘ στην παρούσα του δομή υποστηρίζει τους τομείς έρευνας που σχετίζονται με: i) την Μηχανοτρονική, ii) την Αγροτεχνολογία, iii) την Βιοϊατρική και iv) την Κινησιολογία.

5.2.6 Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Αττικής "Λεύκιππος"

Το Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Αττικής "Λεύκιππος", αντιπροσωπεύει ένα σύνολο λειτουργιών, δράσεων και κτιρίων προς την καλύτερη αξιοποίηση της υλικοτεχνικής υποδομής, του ανθρώπινου δυναμικού και της τεχνογνωσίας του κέντρου προς την κατεύθυνση της σύνδεσης της έρευνας με την παραγωγή, και της οικονομικής ανάπτυξης.⁷⁰

Επίσημοι στόχοι του Τ.Ε.Π.Α. "Λεύκιππος" αποτελούν οι παρακάτω:

- η παρακολούθηση των εξελίξεων στους τομείς εξειδίκευσής του, συμμετέχοντας στις ερευνητικές προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας,
- η ανάπτυξη ή μεταφορά και προσαρμογή των εξελίξεων αυτών με τις τεχνολογικές απαιτήσεις και ανάγκες της Ελληνικής παραγωγικής μηχανής, όπως και τη διάχυσή τους σε αυτήν με τη μορφή υψηλής τεχνολογίας, προϊόντων και υπηρεσιών με διεθνείς ανταγωνιστικούς όρους,

⁶⁹ Πηγή: www.tepathe.gr

⁷⁰ Πηγή: <http://www.demokritos.gr/>

- η ανάπτυξη συνεργασιών με εταιρείες και ερευνητικούς φορείς της Ελλάδας και του εξωτερικού,
- η ικανοποίηση της ζήτησης τεχνολογικών προϊόντων στην Ελληνική αγορά, με παράλληλη συμβολή στη διεύρυνση της αγοράς αυτής
- η ανάπτυξη της σύνδεσης έρευνας-παραγωγής και
- η ανάληψη δραστηριοτήτων κατάρτισης και επιμόρφωσης συμβάλλοντας τόσο στην εξέλιξη του ήδη υπάρχοντος προσωπικού των ελληνικών εταιρειών όσο και στην ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου σε θέματα τεχνικού πολιτισμού.

Για την επιτυχή ανάπτυξη του ΤΕΠΑ "Λεύκιππος", το ίδιο το πάρκο θέτει ως προϋπόθεση την αποφυγή του αυστηρού τεχνοκρατισμού και την μεταχείριση του πάρκου ως ένα πνευματικό κέντρο μεταφοράς τεχνογνωσίας και καινοτομίας με κύριο μέλημα τη στήριξη της οικονομίας της χώρας και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της. Το Τ.Ε.Π.Α. "Λεύκιππος", σε ότι αφορά την ανάπτυξή του, συμβάλει με τις δράσεις του στη συμπλήρωση και προέκταση της φυσιογνωμίας του Ε.Κ.Ε.Φ.Ε Δημόκριτος προς μια κατεύθυνση που θα το καθιστά περισσότερο ανταγωνιστικό ως ερευνητικό κέντρο, αφού συμβάλλει καθοριστικά στην διεύρυνση των πεδίων και των δραστηριοτήτων του.

Όσον αφορά στη Θερμοκοιτίδα Επιχειρήσεων, τα κριτήρια με τα οποία επιλέγονται οι εταιρείες του Τεχνολογικού πάρκου Αττικής λαμβάνουν υπόψη τους τα εξής χαρακτηριστικά:

- Να μην είναι ρυπογόνες
- Να μην παρεμποδίζουν τη λειτουργία άλλων εταιρειών
- Να έχουν τεχνολογικό ή/και αναπτυξιακό χαρακτήρα, ή να προσφέρουν υπηρεσίες που να είναι συμβατές με του σκοπούς και τις δραστηριότητες του πάρκου
- Να ενδιαφέρονται να προωθήσουν την έρευνα και την ανάπτυξη.⁷¹

⁷¹ Πηγή : <http://www.demokritos.gr/>

5.2.7 Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου

Το Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου ιδρύθηκε το 1999 από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και την Περιφέρεια Ηπείρου. Από το 2003 τη λειτουργία του Πάρκου έχει αναλάβει η εταιρεία Διαχείρισης "Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου Α.Ε.". Κύριος στόχος του Επιστημονικού και Τεχνολογικού Πάρκου Ηπείρου είναι να αποτελέσει τον βασικό φορέα στήριξης για την εισαγωγή νέων και καινοτόμων τεχνολογιών τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα στην Περιφέρεια της Ηπείρου.

Ο κύριος ρόλος του πάρκου, είναι να διαχέει την τεχνογνωσία που παράγεται στην ακαδημαϊκή κοινότητα και τα ερευνητικά κέντρα ή / και τα ινστιτούτα, με στόχο τη δημιουργία ενός νέου πόλου ανάπτυξης στην Ήπειρο. Το Ε.ΤΕ.Π.Η. αποσκοπεί επίσης να λειτουργήσει σαν «Θερμοκοιτίδα» νέων επιχειρήσεων και για τις τέσσερις πρωτεύουσες των Περιφερειακών Ενοτήτων της Ηπείρου, όπου μικρές αλλά δυναμικά ανερχόμενες επιχειρήσεις έχουν σκοπό την προώθηση της καινοτομίας σε συνεργασία με ερευνητικά ιδρύματα για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών.⁷²

5.3 Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών

5.3.1 Δομή - Στόχοι

Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών ιδρύθηκε το 1989 υπό την ονομασία Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών, ενώ το 1992 μετονομάσθηκε σε Επιστημονικό Πάρκο Πατρών. Κύριος μέτοχος αποτελεί το Ελληνικό Δημόσιο υπό την εποπτεία του Υπουργείου Ανάπτυξης. Στόχος του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών αποτελεί η συμβολή στη δημιουργία κι ανάπτυξη επιχειρήσεων που δίνουν έμφαση στην καινοτομία και την τεχνογνωσία, έτσι ώστε να καταφέρουν να εξελίξουν τις δραστηριότητές τους.

Τα βασικότερα τμήματα της λειτουργικής δομής του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών είναι η Θερμοκοιτίδα, με τις γνωστές υπηρεσίες και το Κέντρο

⁷² Πηγή : <http://www.step-epirus.gr/>

Καινοτομίας το οποίο αφορά τις επιχειρήσεις που έχουν πρόσφατα ιδρυθεί είτε είναι στο κατώφλι της δημιουργίας τους. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται αφορούν γενικά υπηρεσίες ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας, υπηρεσίες πληροφόρησης, νομική και οικονομική υποστήριξη, γραμματειακή υποστήριξη καθώς και ποικίλες άλλες καθημερινές υπηρεσίες. Για να ενταχθεί μια επιχείρηση στην Θερμοκοιτίδα ενός Τεχνολογικού Πάρκου και του Πάρκου Πατρών, θα πρέπει αρχικά να υφίσταται ως επιχείρηση και φυσικά να κατέχει κάποια καινοτομία. Αυτό αποτελεί ένα βασικό κριτήριο για όλα τα Πάρκα. Οι επιχειρήσεις που μπορούν να ενταχθούν είτε στο Κέντρο Καινοτομίας είτε στην Θερμοκοιτίδα, είναι γενικά οργανισμοί, κοινοπρακτικές ομάδες, επιχειρήσεις υπό σύσταση κλπ.

5.3.2 Υπηρεσίες - Παροχές

Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών παρέχει πολλαπλές υπηρεσίες στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις εγκαταστάσεις του. Αντιμετωπίζει το σύνολο των επιχειρήσεων ως μία κοινότητα, όπου αλληλεπιδρούν οι εταιρείες μεταξύ τους και που υποβοηθά την ύπαρξη μελλοντικών συνεργασιών ή και επιχειρηματικών συμφωνιών. Η πιθανότητα διασύνδεσης με μέντορες και επενδυτές κεφαλαίων, αυξάνεται όταν η επιχείρηση γίνεται μέλος της κοινότητας του πάρκου. Τέλος, ενώ οι επιχειρήσεις βρίσκονται τόσο κοντά σε ακαδημαϊκό περιβάλλον, μπορούν να εμπνευστούν από αυτό, να αναγνωρίσουν τις ευκαιρίες και να διευρύνουν τους ορίζοντές τους.

Εκτός της προνομιούχας τοποθεσίας, το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών παρέχει υπηρεσίες γραμματειακής υποστήριξης, λογιστικής, οικονομικής συμβουλευτικής, ανθρωπίνου δυναμικού, στρατηγικής επιχειρήσεων, διαχείρισης έργων, καθώς και χώρους για συνέδρια και ημερίδες κλπ.

5.3.3 Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο Επιστημονικό Πάρκο Πατρών

Για πάνω από 15 χρόνια το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών υποστηρίζει την ανάπτυξη καινοτόμων τεχνολογικά επιχειρήσεων σε διάφορους τομείς όπως αυτός

της Πληροφορικής, της Βιοτεχνολογίας, της Ενέργειας κλπ. Στο πάρκο εδράζονται κυρίως ελληνικές επιχειρήσεις με κύριο γνώμονα την εξωστρέφεια. Πολυεθνικές εταιρείες όπως η Citrix, η Samsung και η Dialog ξεκίνησαν την δραστηριοποίησή τους στις εγκαταστάσεις του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών και στη συνέχεια εξελίχθηκαν, εδραιώθηκαν στην περιοχή και αναγκάστηκαν να τις εγκαταλείψουν καθώς η ανάγκη για μεγαλύτερες εγκαταστάσεις δεν άργησε να έρθει.

Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών έχουν την έδρα τους start-ups, spin-offs και γίνονται δεκτές γενικότερα μικρές επιχειρήσεις που βασίζονται σε καινοτόμες ιδέες (spin outs) και τεχνολογία. Ο όρος start-ups ή αλλιώς νεοφυείς επιχειρήσεις αναφέρεται σε επιχειρήσεις ή οργανισμούς που έχουν στόχο να αναπτύξουν ένα κλιμακούμενο επιχειρηματικό μοντέλο. Οι εταιρείες αυτές ήρθαν πρόσφατα στο προσκήνιο και βρίσκονται σε στάδιο ανάπτυξης και έρευνας για τις περισσότερες αγορές. Επίσης το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών ευνοεί την ύπαρξη spin-offs ή τεχνοβλαστών. Οι εν λόγω εταιρείες "έντασης γνώσης", όπως μεταφράζονται στα ελληνικά, συστήνονται για την εμπορική εκμετάλλευση πνευματικής ιδιοκτησίας ενός Πανεπιστημίου ή ερευνητικού φορέα με συμμετοχή των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας (Καθηγητών, ερευνητών, φοιτητών) που συνεισέφεραν στην δημιουργία της πνευματικής αυτής ιδιοκτησίας. Τέλος το πάρκο είναι ιδανική τοποθεσία για Υπομονάδες ανάπτυξης τεχνολογικά καινοτόμων προϊόντων (Product Development Sub-units), Συνεργατικούς Σχηματισμούς και Πολυεθνικές εταιρείες ή θυγατρικές τους με μεγάλη παράδοση και προσανατολισμό στην καινοτομία, την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη.

Στον παρακάτω Πίνακα 5.1, μπορούμε να δούμε μια λίστα με τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο στο Επιστημονικό Πάρκο Πατρών

ADVENT TECHNOLOGIES
AEIPLOUS INSTITUTE FOR INNOVATION & SUSTAINABLE DEVELOPMENT
ALGOSYSTEMS S.A
ALTHOM ENGINEERING EPE
ANALOGIES S.A.
BRITE HELLAS S.A. SOLAR TECHNOLOGIES
DIGITAL SKY
EASN
eDynamics L.t.d.
ELDRUG S.A.
HELBIO S.A. HYDROGEN AND ENERGY PRODUCTION SYSTEMS
HELLENIC TELECOMMUNICATIONS & POST COMMISSION
INBIT
INDUSTRIAL SYSTEMS INSTITUTE
IRIDA LABS
KEK IVEPE - SEV
NOESIS TECHNOLOGIES L.P.
TEAMAPP
THINK SILICON
U-BLOX ATHENS - ANTCOR
VELTI

Πίνακας 5.1: Εταιρείες που στεγάζονται στο Επιστημονικό Πάρκο Πατρών

5.3.4 Σχέση με την τοπική οικονομία

Η οικονομία, της περιοχής βασίζεται στον τριτογενή τομέα. Η Πάτρα αποτελεί ένα από τα κυριότερα κέντρα ανάπτυξης νέων τεχνολογιών και προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στην Ελλάδα. Η λειτουργία του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη και ευημερία με την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας και την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Βέβαια, για να

υπάρξει επιτυχής δημιουργία Τεχνολογικού Πάρκου, θα πρέπει οι συνθήκες να είναι οι κατάλληλες, ώστε να αξιοποιηθούν οι υφιστάμενες δυνατότητες.⁷³

5.4 Σύνδεση / Σύγκριση Επιστημονικών Πάρκων Ελλάδας

5.4.1 Συνδυαστικός κρίκος Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων

Το 2006 το σύνολο και των επτά Επιστημονικών Πάρκων της χώρας μας συνέστησαν μια αστική, μη κερδοσκοπική εταιρεία με την επωνυμία: "Ένωση Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων - Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία". Το καταστατικό της σύστασης της εν λόγω εταιρείας επισυνάπτεται στο Παράρτημα Γ.

Η αστική εταιρεία, που δημιούργησαν τα ελληνικά ΕΤΕΠ, έχει ως κύριο στόχο την επίτευξη πιο στενής συνεργασίας μεταξύ των ήδη υπάρχοντων Ελληνικών Επιστημονικών Τεχνολογικών Πάρκων, αλλά και των μελλοντικών. Η διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των πάρκων, η προώθηση του επιστημονικού έργου τους, η συνεργασία των επιχειρήσεων που εδρεύουν στα κατά τόπους επιστημονικά πάρκα και η διάχυση της τεχνολογίας αποτελούσαν τους κύριους λόγους που οδήγησαν τους διοικούντες των πάρκων στην δημιουργία κοινού πλαισίου συνεργασίας. Για την επίτευξη των παραπάνω, το καταστατικό ορίζει και ενδεικτικά μέσα τα οποία παρατίθενται παρακάτω :

- την διεξαγωγή ερευνών
- την εκπόνηση μελετών
- την διοργάνωση συναντήσεων, σεμιναρίων, συνεδρίων, διαλέξεων, δημόσιων συζητήσεων
- το σχεδιασμό και υλοποίηση ερευνητικών & αναπτυξιακών προγραμμάτων, και προγραμμάτων κατάρτισης
- τη συλλογή στοιχείων και πληροφοριών & τη δημιουργία βάσεων δεδομένων
- την ίδρυση και συμμετοχή σε κοινοπραξίες και εταιρείες.

⁷³ Πηγή: <http://www.psp.org.gr/>

5.5.2 Σύγκριση Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων

Στον παρακάτω Πίνακα 5.2 γίνεται μία προσπάθεια σύγκρισης των ελληνικών ΕΤΕΠ και κατηγοριοποίησης βάσει κάποιων χαρακτηριστικών τους που είναι γνωστά για τα περισσότερα εξ αυτών:

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ & ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΠΑΡΚΩΝ							
ΕΤΕΠ	Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλονίκης	Επιστημονικό Πάρκο Πατρών	Επιστημονικό και Τεχνολογικό Πάρκο Κρήτης	Τεχνολογικό Πολιτιστικό Πάρκο Λαυρίου	Τεχνολογικό Πάρκο Θεσσαλίας	Επιστημονικό & Τεχνολογικό Πάρκο Ηπείρου	Τεχνολογικό και Επιστημονικό Πάρκο Αττικής «Λεύκιππος»
Έτος ιδρύσεως	1988	1989	1993	2000	2001	2003	2009
Κτιριακές εγκαταστάσεις	7.500 τ.μ	4.700 τ.μ	4.000 τ.μ.	13.000 τ.μ.	Δ/Α*	4.457 τ.μ.	2.100 τ.μ
Πλήθος επιχειρήσεων σήμερα (όπως φαίνονται στον επίσημο διαδικτυακό τόπο)	2	21	17	11	5	13	10
Προϋποθέσεις για την δραστηριοποίηση μιας εταιρείας στο Πάρκο. Ορίζονται στον διαδικτυακό τόπο;	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Γίνεται σαφής η σύνδεση του Πάρκου με την Πανεπιστημιακή κοινότητα & τα Ινστιτούτα Ερευνών;	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ
Είναι διαθέσιμα τα οικονομικά στοιχεία και οι πόροι του Πάρκου;	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Πηγές χρηματοδότησης;	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ

Πίνακας 5.2: Συγκριτικός πίνακας Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων

*Δ/Α: Δεν αναφέρεται.

5.5.3 Συμπεράσματα Συγκριτικού Πίνακα Ελληνικών Τεχνολογικών & Επιστημονικών Πάρκων

Από τον Πίνακα 5.2 και από την πλήρη ανασκόπηση των επίσημων διαδικτυακών τόπων των Πάρκων, μπορούμε να διαχωρίσουμε τα Ελληνικά Τεχνολογικά & Επιστημονικά Πάρκα σε δύο κατηγορίες με αρκετά δυσδιάκριτα τα όρια τους όμως.

Η μία κατηγορία είναι τα πάρκα που φαίνεται να εστιάζουν στην μεταφορά της καινοτομίας και της τεχνογνωσίας μέσω των ερευνών των (δημόσιων) Ερευνητικών Ινστιτούτων που συνεργάζονται, και η άλλη κατηγορία είναι τα πάρκα που φαίνονται να βρίσκονται στην αναζήτηση ιδιωτικών πρωτοβουλιών για να στεγάσουν στις εγκαταστάσεις τους. Όπως και να έχει όμως, σε λίγα από αυτά φαίνεται ξεκάθαρα η σχέση, η δυναμικότητα και η αλληλεπίδραση με την ακαδημαϊκή κοινότητα και η προσπάθεια για αφύπνιση των μελλοντικών ερευνητών / φοιτητών του σήμερα..

5.6 Το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών σήμερα

5.6.1 Τρέχουσα κατάσταση

Σύμφωνα με τον Verspagen (2005): "οι λειτουργίες ενός συστήματος καινοτομίας αφορούν στην ανάπτυξη λειτουργιών παραγωγής γνώσης και καινοτομίας, στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων παραγωγής υλικού (τεχνολογικές εφαρμογές, νέα προϊόντα), και άυλου κεφαλαίου (δεξιότητες, στάσεις, κατάρτιση) καθώς και στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων μεταφοράς τεχνολογίας και αναδιανομής καινοτομίας ανάμεσα σε επιχειρήσεις και ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς".⁷⁴ Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε ότι το Επιστημονικό Πάρκο Πατρών σήμερα, προωθεί τους ευγενείς σκοπούς του παραπάνω ιδεατού συστήματος καινοτομίας;

Είναι αλήθεια πως οι εταιρίες εγκαθίστανται στο πάρκο λόγω εύκολης πρόσβασης, βολικών συνθηκών εργασίας και η ευρύτερη περιοχή μπορεί να προσφέρει

⁷⁴ THE ANALYSIS AND MEASUREMENT OF ECONOMIC GROWTH, Verspagen B. (2005)

κατοικίες και ανέσεις υψηλών προδιαγραφών. Από τη μία το γεγονός ότι απόφοιτοι του Πανεπιστημίου της Πάτρας ίδρυσαν εταιρείες δεν είναι αποδεικτικό της ύπαρξης καινοτομίας στο Επιστημονικό Πάρκο Πατρών, από την άλλη δεν φαίνεται να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των εταιρειών οπότε δεν γίνεται διάχυση της γνώσης και τη τεχνολογίας. Εντούτοις, το πάρκο δεν έχει μια στρατηγική, ως δομημένη λειτουργία, που να προσελκύει τους νέους επιχειρηματίες να ιδρύσουν την εταιρία τους μέσα στο πάρκο ή με την υποστήριξή του.⁷⁵

5.6.2 Συμπεράσματα - Προτάσεις

Το Πανεπιστήμιο της Πάτρας αποτελεί κινητήριο δύναμη της τοπικής οικονομίας της πόλης, από αυτό δημιουργούνται εταιρείες, προέκυψε η ιδέα του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών και των Ερευνητικών Ινστιτούτων. Η γεωγραφική θέση του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών ευνοεί ιδιαίτερα τη συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών, δυστυχώς όμως δεν έχει δημιουργηθεί στοχευμένη στρατηγική, ούτε δυναμισμός για την αξιοποίησή της. Δεν έχουν θεσπιστεί υπηρεσίες που να προσελκύουν στο Πάρκο εταιρίες και στελέχη καθώς λείπουν και οι μηχανισμοί και οι πολιτικές προώθησης της συνεργασίας των εταιριών

Μεταξύ του Επιστημονικού Πάρκου Πατρών, του Πανεπιστημίου Πατρών αλλά και των Ερευνητικών Ινστιτούτων φαίνεται να υπάρχει συνεργασία η οποία διαρκεί συνήθως όσο και το επιδοτούμενο ερευνητικό πρόγραμμα που διαχειρίζονται από κοινού, ή όσο η διάρκεια της πρακτικής άσκησης των φοιτητών στις εταιρείες του πάρκου. Ακόμη, ενώ ιστορικά αναπτύσσεται στην περιοχή σημαντική επιχειρηματική δραστηριότητα, η παρουσία του Πάρκου, των Ινστιτούτων, του Πανεπιστημίου, αλλά και των επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας δεν έχει ουσιαστική επίδραση στην υπόλοιπη καινοτομική δραστηριότητα.

Σίγουρα ο ρόλος του Πάρκου θα πρέπει να είναι διακριτός σε σχέση με το Πανεπιστήμιο, αλλά η συνεργασία τους είναι απαραίτητη για γίνουν και οι δύο χώροι περισσότερο παραγωγικοί. Η δημιουργία δομών μεταφοράς τεχνογνωσίας που θα προκύψουν από τη συνεργασία Πάρκου - Πανεπιστημίου θα συμβάλλουν στη σύνδεση με τον παραγωγικό τομέα. Η πολιτεία από την άλλη οφείλει να

⁷⁵ www.citybranding.gr

στηρίζει την επιστημονική έρευνα συστηματικά, ενισχύοντας τις υποδομές, την κινητικότητα των ερευνητών και τη χρηματοδότηση καινοτόμων ιδεών. Οφείλει όμως και να ελέγχει τους πάσης φύσεως χρηματοδοτούμενους (είτε φορείς , είτε ιδρύματα, είτε φυσικά πρόσωπα) και οι διαδικασίες χρηματοδότησης να είναι απόλυτα διαφανείς αλλά και να αξιολογείται η απορρόφηση των χρημάτων σε κάθε επίπεδο χρηματοδότησης. Τέλος η διοίκηση των επιστημονικών πάρκων καλό θα ήταν να προκύπτει από τη συνεργασία των πανεπιστημίων, των ερευνητικών ιδρυμάτων αλλά και τον παραγωγικό τομέα ώστε να υπάρχει σφαιρική προσέγγιση στην διαδικασία της διαχείρισης και όχι μονόπλευρη.

Παράρτημα Α

- **Βιβλιογραφία**

Διαδίκτυο

- & www.wiki.org, Βικιπαίδεια
- & www.eopper.gr, Εθνικός Οργανισμός Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού
- & <http://ec.europa.eu/eurostat>, Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat)
- & www.epiheirimatikotita.gr
- & www.iasp.ws
- & www.unesco.org
- & www.aurp.net
- & www.eda.gov
- & www.aurp.net/outstanding-research-parks
- & <http://facts.stanford.edu/research/>
- & www.thestep.gr
- & www.stepc.gr
- & www.ltp.ntua.gr
- & www.demokritos.gr/
- & www.tepathe.gr
- & www.iretheth.certh.gr
- & www.step-epirus.gr/
- & www.psp.org.gr/
- & www.citybranding.gr
- & <http://epixeirein.lrf.gr> Μάθηση και επιχειρείν
- & <http://mke.uom.gr/>
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Μαθήματα Επιχειρηματικότητας

Επιστημονικά Άρθρα-Επιστημονικές Δημοσιεύσεις-Βιβλία

- & Κακαρούχα Π., 2008, «Εγχειρίδιο Επιχειρηματικότητας - για υποψήφιους και νέους επιχειρηματίες»
- & Wenekers, S., Thurik, R., van Stel, A. & Noorderhaven, 2005, «Uncertainty avoidance and the rate of business ownership across 22 OECD countries, 1976-2000», Institute for Development Strategies
- & Jean-Baptiste Say, 1803, «A Treatise on Political Economy».

- & Stevenson, H.H. and Jarillo, J.C., 1990, «A Paradigm of Entrepreneurship: Entrepreneurial Management», *Strategic Management Journal*
- & Timmons, J.A. & Spinelli, S., 2007, «New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century», McGraw-Hill, International Edition.
- & Hebert, R.F. & Link, A.N., 1989, «In search of the meaning of entrepreneurship», *Small Business Economics*,. σελ. 39-49
- & Ιωαννίδης Σ., Πολίτης Τ., Τσακανίκας Α., 2005, «Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2004-2005», Αθήνα: IOBE
- & Μαγουλά, Θ., 2003, «Οικονομία – Επιχειρηματικότητα», Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα
- & The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research, Scott Shane and S. Venkataraman, *The Academy of Management Review* (Jan. 2000)
- & Brazeal, D and Herbert, T., (1999), “The Genesis of Entrepreneurship”, *Entrepreneurship Theory and Practice*, Spring 1999
- & Kirzner, I.M., 1979, «Perception, opportunity and profit», Chicago, University of Chicago Press. / Penrose, E.T., 1963, «The Theory of the Growth of the Firm», Oxford, Basil Blackwell.
- & Schumpeter, J., 1934, «The Theory of Economic Development», Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts
- & Carter, N.M., Gartner, W.B., Shaver, K.G., Gatewood, E.J., 2003, «The career reasons of nascent entrepreneurs», *Journal of Business Venturing*
- & Timmons, J.A. & Spinelli, S., 2007, «New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century», McGraw-Hill, International Edition.
- & McClelland, 1961, D.C., «The Achieving Society», Van Nostrand, NJ.
- & Meredith, G. G., Nelson, R.E., and Neck, P.A., 1982, «The Practice of Entrepreneurship», International Labour Office, Geneva
- & Bruyat, C. and Julien, P., 2001, «Defining the field of research in entrepreneurship», *Journal of Business Venturing*, Vol. 16, Iss. 2, Σελ.165-180.
- & Storey, D.J., Tether, B.S., (1998): Public policy measures to support new technology based firms in the European Union. *Research Policy* 26, 1037-1057.

- & Α. ΜΠΟΥΡΑΝΤΑΣ - Α. ΒΑΘΗΣ - Χ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ - Π. ΡΕΚΛΕΙΤΗΣ, " ΑΡΧΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ", (1999)
- & Τζωρτζάκη Κ. & Α. Τζωρτζάκη, 1992, «Οργάνωση και Διοίκηση».
- & Σαίτη Α. «Στρατηγικό Management Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων και Επιχειρηματικότητα», Πρακτικά 1η Ημερίδας Επιχειρηματικότητας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών.) / Γιαννάτος Γ., Αγγελόπουλος Β., 1995
- & Business Management, Εκδόσεις Δορυφόρος, Αθήνα
- & Reynolds, P. and White, S., 1997, «The Entrepreneurial Process: Economic Growth, Men, Women, and Minorities», Quorum, Westport
- & Cressy, R., 1996, «Small Business Failure: Failure to Fund or Failure to Learn? », Centre for SMEs, University of Warwick, Κοβέντρι
- & Eichberger J., Harper I. R., (1997), Financial Economics, Oxford University Press, Oxford.
- & Schumpeter J (1954, revised edition 1982) History of Economic Analysis.
- & Begg D., S. Fischer και R. Dornbusch, (1998), Εισαγωγή στην Οικονομική, τόμοι Α και Β, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- & Bierman H. Jr., Smidt S., (1998), The Capital Budgeting Decision, 8η έκδ., McMillan.
- & Blake D., (1990), Financial Market Analysis, McGraw-Hill.
- & Varian H. R., (1992), Μικροοικονομική: Μία Σύγχρονη Προσέγγιση, τόμοι Α και Β, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- & Σκάγιαννης, Π. (2008) Πάθος, Επιμονή και Διορατικότητα. Εννέα Παράθυρα Ευκαιρίας, Εννέα Επιχειρηματικές Ιστορίες. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- & Shane S, Venkataraman S (2000) The Promise of Entrepreneurship as a Field of Research. Academy of management Review 25(1): 217–226.
- & Θωμαδάκης Σ. Β., (1990), Σημειώσεις Οικονομικής των Επιχειρήσεων, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Αθήνα.
- & Varian H. R., (1992), Μικροοικονομική: Μία Σύγχρονη Προσέγγιση, τόμοι Α και Β, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.
- & McMullen JS, Plummer LA, Acs ZJ (2007) What is an Entrepreneurial Opportunity? Small Business Economics 28: 273–283

- & Casson M (1994) Cultural Factors in Innovation. In: Shionoya Y and Perlman M (eds) Innovation, Technology, Industries and Institutions: Studies in Schumpeterian Perspectives. Ann Arbor: University of Michigan Press, σσ. 271-296.
- & Αρτέμης Σαϊτάκης, (2006), Περιοδικό Economist, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Τ. 27
- & "The Making of Silicon Valley: A One Hundred Year Renaissance", Ward Winslow Editor, The Santa Clara Valley Historical Association, 1995
- & "The Silicon Valley Edge: A Habitat for Innovation and Entrepreneurship", Chong-Moon Lee, William F. Miller, Marguerite Gong Hancock, and Henry S. Rowen, Editors, The Stanford University Press, 2000.
- & "Understanding Silicon Valley: The Anatomy of an Entrepreneurial Region", Martin Kenney Editor, Stanford University Press, 2000.
- & "Fred Terman at Stanford", C. Stewart Gillmore , Stanford University Press, 2004.
- & THE ANALYSIS AND MEASUREMENT OF ECONOMIC GROWTH, Verspagen B. (2005)